

ANKASAM

bülten

14 Ağustos 2022
SAYI: 2022/32

**Ukrayna'dan
Tayvan'a: "Kutup
Savaşları" ya da "Kaos
Düzeni"**

06

Pelosi'nin Tayvan
Ziyaretinin Sonuç-
ları

09

İngiltere: Boris Johnson
Sonrası Nasıl Bir Dış Po-
litika?

İÇİNDEKİLER

ANKASAM BAKIŞ

- 03** Ukrayna'dan Tayvan'a: "Kutup Savaşları" ya da "Kaos Düzeni"
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

ANKASAM ANALİZ

- 06** Pelosi'nin Tayvan Ziyaretinin Sonuçları
Dr. Cenk TAMER
- 12** Pakistan-İran İlişkilerinde Belucistan Yakınlaşması
Dr. Doğan BAŞARAN
- 18** Sunak ve Truss'ın Güvenlik Politikaları ve Küresel Sisteme Etkileri
Dr. Cenk TAMER
- 23** Orta Asya'da Su İşbirliği: İstikrar ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Temeli
Perizat RISBEKKIZI
- 29** Afganistan'ın Dünyaya Açılan Kapısı: Özbekistan
Emrah KAYA
- 34** Taliban'ın Vahan Koridorunu Ele Geçirmesi ve Bölgesel Jeopolitiğe Yansımaları
Dr. Cenk TAMER
- 09** İngiltere: Boris Johnson Sonrası Nasıl Bir Dış Politika?
Gamze BAL
- 15** ABD Nasıl Bir Afganistan İstiyor?
Dr. Erdal BAYAR
- 21** Afganistan'a İlişkin Kaos Planında DE-AŞ'a Biçilen Rol
Dr. Doğan BAŞARAN
- 25** Avrupa'nın Yeni Hint-Pasifik Açılımı
Ferhan ORAL
- 31** Rusya'nın Nükleer Silahları -1: Şeytan II (Sarmat II)
Doç. Dr. Şafak OĞUZ
- 37** Kosova'da Yaşayan Sırpların Durumu
Dr. Çağdaş DUMAN

BASINDA ANKASAM

- 42** Medya

DERGİLER

- 44** Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi

Bölgesel Araştırmalar Dergisi

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 20 06880,
Çankaya - Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46 | Faks: +90 312 474 00 45 E-posta:
info@ankasam.org

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

Tasarım-Dizgi: Esra Karadağ

ANKASAM BAKIŞ

Ukrayna'dan Tayvan'a: "Kutup Savaşları" ya da "Kaos Düzeni"

Krizler üzerinden bölgesel yeni ittifaklar inşa etme peşinde olan ABD, çok kutuplu dünyaya aday ve iddia sahibi ülkeler arasındaki her türlü çıkar çatışmasını kullanıyor ve körüklüyor.

Ukrayna'dan Tayvan'a uzanan dinamik kriz hattı tüm dünya açısından ucu açık bir sürece işaret ediyor. Üçüncü Dünya Savaşı senaryoları ve "Yeni Soğuk Savaş" söylemlerinin sıklıkla dillendirildiği, daha çok endişenin hakim olduğu bu be-

lirsizlik süreci, hiç kuşkusuz "Nereye gidiyoruz?" ve "Tüm bunların altında hangi hesaplar yatıyor?" sorularını gündeme getiriyor.

Dünya düzeni değişiyor

Tüm bu gelişmelerin ABD'nin 46'ncı başkanıyla hız kazanması elbette tesadüf değil. Başkan Joe Biden burada sürecin bir parçası ve sadece tehlikeli bir rol oynuyor. Daha somut ifade etmek gerekirse, Biden'ın "demokrat" kim-

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL
ANKASAM Başkanı

liğine uygun olarak “demokratlar-otokratlar” söylemi üzerinden üstlendiği rol, ABD hegemonyasına rakip/düşman olarak nitelendirilen mevcut-potansiyel güçlere karşı 11 Eylül sonrası yürütülen operasyonda “hızlandırıcı”, “agresifleştirici” ve “kamplaştırıcı” boyutuyla öne çıkıyor. Yani Biden, selefleri Bush, Obama ve Trump’ın yaptığı tanımların adını koymakla meşgul diyebiliriz.

Bu noktada şu kavramlar karşımıza çıkıyor: Kriz, kimlik, kuşak, kuşatma, koridor, kaynaklar, korku ve kutup. Bunların hepsi ise iç içe geçmiş durumda ve tek bir kapağa çıkıyor: Güç mücadelesi. Yeniden inşa halindeki uluslararası sistemin adı ve tanımı bu kelimeler, kavramlar etrafında şekillenmiş bulunuyor. Bu güç mücadelesine Washington merkezli bakıldığında ise karşımıza iki iddia ve iki temel aktör çıkıyor: “Tek kutuplu” sistemi hedefleyen ABD ve “çok kutuplu” bir dünya isteyen “ötekiler.”

ABD yeniden “kurtarıcı” olmak istiyor

ABD, bu bağlamda küresel güç mücadelesinin iki temel sacayağını oluşturan Avrupa ve Pasifik’te kontrolü sağlamadan, Avrasya merkezli meydan okumalar karşısında kaybedeceğinin farkında. “Rusya-Ukrayna Savaşı” ve olası “Çin-Tayvan Savaşı” ve bu bağlamda tırmanan kriz, tam da bu hedefe işaret ediyor. ABD, küresel hegemonyasını tüm dünyaya lanse ettiği “iki korku imparatorluğu” ile gerçekleştirmek ve burada kendisini bir kez daha “kurtarıcı” rolüne sokmak istiyor; tıpkı İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi.

Avrupa sacayağında “Rus korkusu/tehdidi”, Asya-Pasifik’te ise “Çin korkusu/tehdidi”nin son dönemde ön plana çıkması da bu açıdan dikkati çekici. Nitekim yeni ABD stratejisinde “Rusya korkusu/tehdidi” üzerinden Avrupa’da Almanya’nın “çok kutupluluk” iddialarının bitirilmesi ve daha da ötesi “güçlü müttefik”e dönüştürülmesi ön plana çıkıyor. Diğer yandan ABD’nin “Çin korkusu/tehdidi” üzerinden de öncelikle Hindistan’ın ve Japonya’nın Asya-Pasifik bağlamında mevcut-olası iddialarının önünü alarak bu ülkeleri Almanya’nın konumuna getirmek istediği görülüyor.

Kaostan “yeni dünya düzeni” çıkarmak

ABD varlığının ve gücünün temelinde kaos yatmaktadır. Küresel bazda yayılma eğilimi gösteren krizlerin yıkıcı bir kaos görüntüsü vermesinin nedeni de budur. ABD, yeni dünya düzenini “yık ve kendine göre yeniden inşa et” mantığı çerçevesinde kurmak istiyor. Zira ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan sistemi kendisine bir engel olarak görüyor. Şu anki krizleri bundan ötürü sadece coğrafyalar bağlamında değil, bunun da ötesinde uluslararası sistemin yerleşik, genel kabul görmüş değerlerine, hukuka ve kurumlarına yönelik bir savaş şeklinde de değerlendirmek gerekir.

ABD’nin krizler üzerinden sonuç alma stratejisinin temelinde –özellikle Çin başta olmak üzere– Avrupa ve hatta kısmen Rusya (enerji diplomasisi bağlamında) karşısında “yumuşak güç” anlayışına dayalı hegemonya inşa etme politikasının kendisine sağladığı avantajları kaybetmesi yatıyor.

Washington böylece bu aktörleri hem kendisinin en güçlü olduğu noktada bir güç mücadelesine zorluyor hem de onları “yeni tehditler” üzerinden silahlanmaya iterek maliyetli bir alana çekiyor. Böylece onları yumuşak güç kaynaklarından mahrum ederek, revizyonist/saldırgan devletler konumuma düşürmek ve onlara karşı yeni bir ittifak süreci başlatmak istiyor. Bunu yaparken de “vekaleten savaş” yöntemi izleyerek hem daha az maliyetli bir sonuç elde etmek hem de daha fazla silah satarak ekonomisini güçlendirmenin peşinde.

Krizler üzerinden bölgesel yeni ittifaklar inşa etme peşinde olan ABD, çok kutuplu dünyaya aday ve iddia sahibi ülkeler arasındaki her türlü çıkar çatışmasını da kullanıyor ve körüklüyor.

Krizlerin iki temel adresi: Rusya ve Çin

ABD’nin son dönemde krizler üzerinden Rusya ve özellikle de Çin’in imajına yönelik operasyonlarının şiddetini-dozeri artırma, coğrafi-siyasi-iktisadi-güvenlik alanlarında derinleştirme ve genişletme eğiliminin altında bu hususlar yatıyor. ABD, bu kontrollü, planlı kriz politikasıyla söz konusu aktörleri şoka sokarak irrasyonel aktörlere dönüştürmeyi ve böylece her iki aktörün gücünün sınırlarını, agresif/saldırgan yüzlerini, kırılabilir/zayıf ilişkiler ağını ortaya koymayı hedefliyor. Uluslararası sistem inşasında bunların rakip/alternatif olamayacaklarını, kendisinin yegane güç olduğunu tüm dünyaya göstermek istiyor.

Washington bu politikasıyla söz konusu aktörleri söylem-eylem bazında bir çelişkiye zorluyor ve onları güvenilmez aktörler pozisyonuna sokmaya çalışıyor. Düne kadar yumuşak gücüyle öne çıkan, bırakın savaşı, şiddete, yaptırımlara bile karşı olan Pekin’in son dönemde yaptırım silahına başvuracağını açıklaması ve saldırgan bir güç pozisyonu sergilemesi –her ne kadar bunu bir savunma olarak nitelendirse de– bu açıdan önemli.

ABD karlı çıkıyor

ABD, bu kriz politikasından sonuç almaya başlamış görünüyor. Nitekim şu an Rusya ve Çin’in düne kadar ilmik ilmik inşa ettikleri ilişkiler ağının hızlı şekilde gevşemeye başladığı ve akıllıca adımlar atamazlarsa yok olma tehdidiyle karşı karşıya oldukları bir görüntü söz konusu.

ABD’nin tam da bu noktada bir “yaptırımlar bloku” oluşturmaması, bu iki gücün yalnızlaşma ve agresifleşme sürecini hızlandırıyor. Yalnızlaşan ve agresifleşen bu güçlerin etraflarında oluşan kuşatmaya yönelik ortaya koydukları direnç-arayışlar ise mevcut-olası krizler üzerinden genişletilmiş-derinleştirilmiş bir “yıpratma savaşı” ile içinden daha çıkmaz bir hal alacağı benziyor.

ABD’nin Rusya-Çin ikilisine yönelik başlattığı çok boyutlu, hibrit savaş yöntemlerinin her geçen gün daha etkin olmaya başladığı bu “dolaylı/vekaleten savaş”ın söz konusu aktörlerin caydırıcılıkları ve prestijleri üzerinde yol açtığı tahribat, açıkçası doğrudan savaş yöntemlerinin gündeme geleceği yakın bir geleceğe işaret ediyor. Özellikle düne kadar Rusya’nın gündeme getirdiği Üçüncü Dünya Savaşı ve Nükleer Savaş tehditlerine Çin’in de yavaş yavaş dahil olmaya başlaması göz ardı edilmemeli.

Ukrayna-Tayvan krizleri

ABD, Rusya-Ukrayna Savaşı’nın tek kazananıdır. Zira Ukrayna kriziyle Avrupa sacayağını, dolayısıyla da Batı içindeki liderliğini pekiştirmede önemli bir fırsat yakalamış, bu bağlamda NATO ve AB üzerindeki otoritesini tekrar tesis etmiştir. Öyle ki Almanya merkezli AB her geçen gün “Rusya korkusu” üzerinden ABD’nin batı yarımküresindeki lejyoner gücüne dönüşmektedir. ABD, böylece küresel hegemonya hedefinde AB ile bir taraftan maliyetleri azaltırken, diğer taraftan onu kendisine daha bağımlı hale getirmiş ve “çok kutupluluk” söylemi adı altında kendine meydan okuyan bir rakibi de büyük ölçüde pasifize etmiştir.

ABD’nin Tayvan hamlesi ise “Tek Çin Politikası” güden Pekin’e karşı, daha da bölünmüş/parçalanmış ve yalnızlaştırılmış bir Çin’i he-

defliyor. Dolayısıyla Tayvan krizi, Pekin’in çok daha büyük-derin boyutlu bir sınava olarak karşımıza çıkıyor. Çin’in Tayvan’ı olası işgali, beraberinde çok daha büyük krizleri tetikleyebilir. Ciddi bir caydırıcılık ve prestij kaybına uğrayan Pekin yönetiminden daha soğukkanlı bir politika yürüteceğine yönelik emare alınmaması da açıkçası ABD’nin oyununa geldiğini göstermektedir; tıpkı Rusya örneğinde olduğu gibi.

Sonuç olarak, içinde bulunduğumuz süreç, ABD ve ona rakip aktörler arasındaki bir hegemonya savaşı olup, “tek kutupluluk” –“çok kutupluluk”, “demokrasiler”– “otokrasiler” söylemleri etrafında yürütülen bir güç mücadelesidir. ABD, bu sistemsel meydan okumaya karşı, krizler üzerinden, varoluş misyonuna dayalı, bölgesel yeni ittifaklar-vekillerle cevap vermeye çalışıyor ve tek kutuplu bir sistem hedefliyor.

Krizlerin coğrafi dağılımı ve burada ön plana çıkarılan “bölgesel/küresel tehditler”in yanı sıra kullanılan yöntem ve araçlar da buna işaret ediyor. Kaos üzerinden yeni bir dünya düzeninin geleceği büyük ölçüde “ötekiler”in vereceği tepkiye bağlı. Bu tepkinin “yumuşak” olması çok zor bir olasılık. Zira düne kadar “yumuşak güç” üzerinden ABD hegemonyasını sonlandırmak isteyen bu güçler, açıkçası beklemedikleri bir büyük oyunla karşı karşıya. Yeni dünya düzeninin geleceğini bir kez daha kenar kuşak ve koridorlar belirleyeceğe benziyor.

Bu yazının orijinali, 11.08.2022 tarihinde Anadolu Ajansı’nda yayınlanmıştır.

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ukraynadan-tayvana-kutup-savaslarlari-ya-da-kaos-duzeni/2658931>

ANKASAM ANALİZ

Pelosi'nin Tayvan Ziyaretinin Sonuçları

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin Tayvan'ı ziyaret edeceği iddiasının gündeme gelmesinin ardından bu ziyaretin nasıl ve ne zaman gerçekleşeceği tartışılmaya başlanmıştır.[1] 1 Ağustos 2022 tarihinde Singapur'u ziyaret eden Pelosi, 2 Ağustos 2022 tarihinde ise Malezya'ya iniş yapmıştır. Burada diplomatik temaslarda

bulunduktan sonra Pelosi'nin uçağı, bir sonraki durak için havalandırılmıştır.[2] Pelosi'nin resmi seyahat planında Güney Kore ve Japonya olmasına rağmen uçak normal güzergâhından farklı bir rota izleyerek Tayvan'a iniş yapmıştır. Bu süreçte Çin Dışişleri Bakanlığı, Pelosi'nin Tayvan'ı ziyaret etmesi halinde sert bir şekilde yanıt vereceklerini açıklamıştır.

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik
Uzmanı

Pelosi'nin uçağı, güneyden kuzeye doğru bir yay çizerek (Endonezya üzerinden) ilerlerken, eş zamanlı olarak ABD keşif uçakları da Tayvan çevresinde gözetleme uçuşları yapmıştır. Böylelikle ABD, Çin Donanması'nın Tayvan çevresindeki devriyelerini ve savaş uçaklarının seyirlerini yakından takip etmiştir. Bu bağlamda Pelosi'nin uçağının Tayvan'a yönelmesi halinde, Çin'in gerekli tedbirleri almak için harekete geçeceği hesap edilmiştir.

Aslında ABD, Pelosi'nin uçağının Tayvan'a inip inmemesine, söz konusu uçuş esnasında ve Çin'in hareketliliğine göre karar vermiştir. Bu uçuşa ABD Hava Kuvvetleri'nin 8 savaş uçağı ve 5 tanker uçaktan oluşan 13 uçaklık filosu eşlik etmiştir. Hatırlanacağı üzere, söz konusu ziyaretten bir hafta önce konuyla ilgili değerlendirmelerde bulunan Global Times yorumcusu Hu Xijin, Pelosi'nin uçağının adaya yaklaşması durumunda, Çin Ordusu'nun onu uzaklaştırmaya çalışacağını ve gerekirse vuracağını söylemiştir.[3] Dolayısıyla ziyaret, gergin bir atmosferde gerçekleşmiştir.

Pelosi'nin uçağı, geniş bir rota izleyerek ABD savaş uçaklarına ve keşif görevi icra eden avcı uçaklara zaman kazandırmıştır. ABD Donanması ise Tayvan'ın doğusuna dört savaş gemisi göndermiştir. Bu sırada Tayvan Ordusu'na ait Mirage 2000 savaş uçağı ise Pelosi'yi taşıyan yolcu uçağına eşlik etmek için havalandırılmıştır.

Tüm bunlar yaşanırken Çin, Tayvan sınırındaki hava sahasını sivil uçuşlara kapatmıştır. Çin Ordusu'na ait zırhlı birlikler de Tayvan'ın karşısında bulunan Fujian Eyaleti'nin sahillerine konuşlandırılmıştır. Ayrıca Çin, bölgeye 800-1000 km menzilli DF-16 balistik füzeleri sevk etmiştir. Bunun yanı sıra Çin Donanması'na ait Liaoning ve Shandong uçak gemileri de buldukları limanlardan ayrılmıştır. Çin savaş uçakları ise Tayvan Boğazı'nın orta hattına yakın bölgede önleyici uçuşa geçmişlerdir. Tayvan Ordusu, savaşa hazırlik durumunu en yüksek seviyeye yükseltmiştir.

Uçağın varış hedefi, inişe son bir saat kalınca kadar belirtilmemiş; yani gizli tutulmuştur. Söz konusuuçak, Endonezya'dan sonra kuzeye hızlı bir dönüş yaparak Tayvan'a yönelmiştir. Bunun sonucunda ABD savaş uçakları, Tayvan çevresindeki hava sahasını kontrol etmek için uçuşlarını hız vermiştir. Pelosi'nin uçağına eşlik eden ABD savaş uçaklarının Tayvan hava sahasına yaklaşmasıyla çatışma riski de artmıştır.

Bu noktada olaylar şu şekilde sonuçlanabilir:

Birincisi, Pelosi'nin uçağının Çin uçakları tarafından uzaklaştırıl-

ması söz konusu olabilir.

İkincisi, Pelosi'nin uçağını koruyan ABD savaş uçaklarının Çin uçaklarıyla it dalaşına girmesi sonucunda bazı uçakların düşürülmesi söz konusu olabilir.

Üçüncüsü, Pelosi'nin uçağının Tayvan'a inmesinin ardından Çin'in adaya askeri müdahalesi gerçekleşebilir.

Washington, herhangi bir savaş çıkmadan Pekin'in bu ziyareti kabullenmesini sağlamaya çalışmıştır. Yani ABD, Çin'in bu yeni statükoyu kabul etmesini için çabalamaktadır. Yeni statüko ise Tayvan'ın bağımsızlığına giden süreçte dünya devletlerinin adaya iletişim kurması, ziyaret etmesi ve ikili ilişkiler geliştirebilmesidir. Pelosi'nin ziyaretinden sonra dünya liderlerinin Tayvan'a ziyaretlerinin sıklaşacağı tahmin edilmektedir. Çin'in ise bu yeni şartları kabul etmesi oldukça zordur. Bu anlamda ABD, Çin'in sınırlarını test etmektedir.

Ziyaretin Sonuçları

Pelosi'nin Tayvan'ı ziyaret etmesinden hemen sonra Çin Halk Kurtuluş Ordusu, adayı çevreleyen sularda tatbikatlar, uçuşlar ve füze denemeleri yapmaya başlamıştır. Çin'in ABD'ye misilleme olarak Tayvan'ın yakın çevresindeki adaları ele geçirebileceği düşünülmektedir. Fakat ABD, Çin'in bu adalardan herhangi birine el koymasını veya burada yeni askeri üsler kurmasını büyük bir tırmanma hareketi olarak yorumlayabilir ve bunun sonucunda Çin'e daha fazla ekonomik yaptırım getirebilir. Bu hareket, Güney Çin Denizi'nde Pekin'le anlaşmazlıklar yaşayan komşu ülkeleri de alarma geçirebilir.

Ayrıca Pekin, 100'den fazla Tayvanlı gıda firmasına ithalat yasaağı getirmiştir. İlerleyen dönemde Pekin yönetiminin Tayvan'ın "ayrılıkçı" faaliyetlerini destekleyen isimlere ağır cezalar vereceği de iddia edilmektedir.[4] Dahası Çin'in ABD'yle ilişkilerini asgari düzeye indirebileceği ve diplomatlara yaptırımlar getirebileceği de öne sürülmektedir. Öte yandan Tayvanlı resmi kurumların sitelerine yönelik siber saldırıların arttığı görülmüştür. Ziyaretten hemen önce bazı kurumların resmi siteleri çökmüştür.

Tüm bu gelişmelerden hareketle, Pelosi'nin ziyaretinin ABD-Çin ilişkileri açısından sonuçları şu şekilde olabilir: Mevzubahis ziyaretin ABD-Çin ilişkilerine yıkıcı etkiler yaratması muhtemeldir. Zira Çin, bu ziyarete cevap verebilmek için askeri seçenekleri halen daha göz önünde bulundurmaktadır. Burada sorulması gereken soru ise Çin'in bu yeni statükoyu kabul edip etmeyeceğidir. Çünkü Pelosi'nin ziyareti, adayla ilgili bir statüko değişikliğine zemin hazırlamaktadır.

Diğer taraftan Çin'in Tayvan çevresinde uluslararası su yollarını kapatarak yaptığı tatbikatlar ve gelecekte başka adaları da işgal etme olasılığı, bölgedeki statükoyu tehdit eden diğer eylemlerdir. Yani hem ABD hem de Çin, bölgedeki dengeleri bozarak kendi lehlerine olacak yeni bir durum yaratmaya çalışmaktadır. Bu konuda Tayvan Devlet Başkanı Tsai Ing-wen, "Çin'in askeri tatbikatları gereksiz tepkilerdir." diyerek Tayvan Boğazı'ndaki statükoyu korumayı taahhüt etmiştir.[5]

Görünen o ki ABD, bahsi geçen ziyaretin yeni bir statüko yaratmayacağı konusunda Çin'e taahhütte bulunmuştur. Bu sayede Çin, bu ziyarete büyük tepki vermekten vazgeçmiştir. Zira gün boyunca tarafların sürekli iletişim halinde oldukları bilinmektedir.[6] Yani bu süreçte taraflar, bir müzakerede bulunmuşlardır. Washington, kurduğu bu iletişim sayesinde Pekin'in sert tepki vermesini önleyebilmiştir. Kısacası ABD, Pelosi'nin uçağı henüz havalanmadan Çin'in askeri bir müdahalede bulunmayacağını taahhüdünü almıştır, denilebilir. Böyle bir garanti aldıktan sonra Pelosi'nin uçağı Tayvan'a doğru havalanmıştır. Washington yönetimi, her ihtimale karşı uçuşun seyir güzergâhını uzatarak hem Pekin'le iletişim halinde kalmış hem de olası tehditlere karşı gerekli tedbirleri almıştır. Bu süreçte tarafların iletişim halinde olması ve yanlış anlaşımaların giderilmesi bir savaş riskini ortadan kaldırmıştır.

Ziyaretin küresel siyasete etkileri ise şunlar olabilir: Öncelikle ABD'nin Çin'le bir savaşa sürüklenmesine Avrupa ülkelerinin ve Rusya'nın sessiz kalması zordur. Böylesi bir senaryoda dünya güçleri, savaşa taraf olmaya başlayabilir. Avrupa ülkeleri ABD'nin pozisyonunu desteklerken; Rusya'nın Çin'e olan desteği daha da pekişmektedir. Konuyla ilgili Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Washington'un bu provokatif hamlelerinin ABD'yi Çin karşısında çatışmacı bir noktaya sürükleyeceğini belirterek uyarıda bulunmuştur.[7] Yani Rusya, ABD ile Çin arasındaki savaş ihtimalini hafife almamaktadır. Eğer ki; bu iki büyük güç (ABD-Çin), Tayvan üzerinden karşı karşıya gelirse, NATO'nun ilgisi de buraya kayacaktır. Rusya'nın kendi sınırlarına büyük bir tehdit olarak gördüğü NATO'nun Tayvan'a yönelmesi, Moskova'nın Avrupa'daki elinin rahatlaması anlamına gelecektir. Diğer taraftan Rusya'nın en yakın müttefiki olarak görülen Çin'in yıpranması, Moskova'yı daha zor bir duruma sokacaktır. Dolayısıyla Rusya'nın Çin'e destek olmak için bölgede proaktif bir siyaset izlemeye başlaması olasılık dahilindedir. Bu işe Rusya'yla tarihsel anlaşmazlıkları bulunan Japonya'nın harekete geçmesine neden olabilir. Avrupalı güçlerin de Japonya'ya destek vermesiyle küresel bir savaş riski artacaktır.

Sonuç olarak Pekin'in Tayvan konusunda gerekli tedbirleri almakta geciktiği söylenebilir. Bu anlamda Pekin'in Tayvan Meşalesi'nde harekete geçmeyerek kendi adına hata yaptığı ve caydırıcılığının zedelendiği ortadadır. Bunun yanı sıra Çin, askeri hazırlıklarını yapmakta da gecikmiştir. Kısacası Çin, ABD'ye karşı yumuşak kalmıştır, denebilir. Bunun aksini kanıtlamak için Pekin'in çok büyük ve ileri hamleler yapması olasıdır. Zira bu ziyaret, Çin adına büyük bir prestij kaybı olmuştur.

[1] "Nancy Pelosi to meet Taiwan's president on Wednesday", Financial Times, <https://www.ft.com/content/a2a69c08-b327-4a4d-99ff-20f92a4437f3>, (Erişim Tarihi: 02.08.2022).

[2] "Jet that carried Nancy Pelosi to Malaysia leaves Kuala Lumpur, with Beijing on alert over potential Taiwan stop", SCMP, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3187429/jet-carried-nancy-pelosi-malaysia-leaves-kuala-lumpur-beijing>, (Erişim Tarihi: 01.08.2022).

[3] "In a banned tweet, a top state-media commentator reportedly said China could 'forcibly dispel Pelosi's plane' and shoot it down if it flies to Taiwan", Businessinsider, <https://www.businessinsider.com/china-threat-to-shoot-down-pelosis-plane-if-she-visits-taiwan-2022-7>, (Erişim Tarihi: 01.08.2022).

[4] "Here Are All the Ways China's Hitting Back Against Pelosi's Trip", Bloomberg, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-08-03/here-are-all-the-ways-china-s-hitting-back-against-pelosi-s-trip>, (Erişim Tarihi: 01.08.2022).

[5] @anadoluagency, "China's military drills are 'unnecessary responses, Thasi says', 3 Ağustos 2022, Twitter, <https://twitter.com/anadoluagency/status/1554706508356747266?s=20&t=UjUHf1-WeSraGCWWipFbEIA>, (Erişim Tarihi: 03.08.2022).

[6] "China says it is in communication with U.S. over Pelosi's expected Taiwan visit", Reuters, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/china-says-it-is-communication-with-us-over-pelosis-expected-taiwan-visit-2022-08-02/>, (Erişim Tarihi: 03.08.2022).

[7] "Russia backs China over 'provocative' Pelosi visit to Taiwan", Reuters, <https://www.reuters.com/world/kremlin-warns-us-over-provocative-pelosi-visit-taiwan-2022-08-02/>, (Erişim Tarihi: 01.08.2022).

ANKASAM ANALİZ

İngiltere: Boris Johnson Sonrası Nasıl Bir Dış Politika?

7 Temmuz 2022 tarihinde İngiltere Başbakanı Boris Johnson, Muhafazakâr Parti liderliğinden istifa ettiğini ve yeni bir lider seçilene kadar Başbakanlık görevine devam edeceğini açıklamıştır. Bir yandan tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgınının etkileri devam ederken; diğer taraftan Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesi nedeniyle bölgesel ve küresel dönüşümler yaşanmaktadır. Beraberinde enerji, gıda ve ekonomik krizlerin görüldüğü günümüzde, İngiltere'de yaşanan bu gelişmeler, ülkenin iç politikasında olduğu gibi dış poli-

tikasında da birtakım değişikliklere neden olabilir. Mevcut durumdan İngiltere dış politikasının nasıl şekilleneceği noktasında Johnson dönemi sonrasında yönetime gelecek adayların yaklaşımları önem arz edecektir.

Boris Johnson döneminde yaşanan en önemli gelişme Brexit olmuştur. Avrupa Birliği'ne (AB) üyeliğin verdiği sorumluluk gömleğini çıkararak İngiltere, daha bağımsız bir politika oluşturma yetisi elde etmiştir. Bu durum, Johnson'u Brexit sonrası dönemde İngiltere dış politikasının

Gamze BAL

şekillenmesindeki etkisi sebebiyle önemli bir lider yapmıştır. Özellikle de Theresa May döneminde gündeme gelen "Küresel Britanya Vizyonu"nun gerçekleşmesi açısından bu dönem, Başbakan Johnson'a mühim fırsatlar sunmuştur.

Ayrıca, 16 Mart 2021 tarihinde yayımlanan "Rekabetçi Bir Çağda Küresel Britanya" başlıklı belgeyle Brexit sonrası politikaların genel çerçevesi çizilmiştir. Johnson'un "İngiltere tarihinde yeni bir sayfa" sözleriyle giriş yaptığı belgede İngiltere'nin dış ilişkiler, güvenlik ve savunma politikalarındaki temel hedefleri açıklanmıştır.

Dış politika açısından belge incelendiğinde, değerler ve diğer ülkelerle ticari bağlar ön plana çıkmakta ve Atlantikçi anlayışa önem verilmeye devam edildiği anlaşılmaktadır. Öncelikle belgede, ABD-İngiltere müttefikliğinin süreceği belirtilmiş ve Avrupa-Pasifik Bölgesi'nin İngiltere'nin güvenliği ve refahı için ehemmiyet arz ettiği vurgulanmıştır.

Ardından Rusya'nın İngiltere ve Avrupa için doğrudan tehdit oluşturduğu, bu tehdit karşısında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) aracılığıyla Batı'nın bir bütün olarak hareket edeceği belirtilmiştir.[1]Esasen Rus tehdidi, Avrupa güvenliğinin korunması ve güçlendirilmesi noktasında bölge ülkelerinin işbirliğine olan bağlılıklarının artırılması için kritik bir etken olmuştur. Bu bağlamda İngiltere, Avrupa güvenliğini sağlamak amacıyla hem NATO hem de AB'yle ortak hareket etmekte ve Rus etkisine karşı savunmasız olan Doğu Avrupa ülkelerine destek olmaktadır.

Bahse konu olan durumun yansıması olarak 17 Şubat 2022 tarihinde Polonya, Ukrayna ve İngiltere arasında üçlü pakt imzalanarak siber güvenlik, enerji güvenliği ve dezenformasyonla mücadele konularında koordinasyon sağlanması kararlaştırılmıştır.[2] Johnson, ilerleyen zamanlarda Polonya, Ukrayna, Estonya, Letonya ve Litvanya'yla Rus tehdidine karşı askeri, siyasi ve ekonomik ittifak kurmayı önermiştir.

24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı, belgede vurgulanan Rusya tehdidini doğrularcasına Avrupa güvenliğinin Rus tehdidi altında olduğunu ortaya koymuştur. Savaşın ilk günlerinden itibaren İngiltere, Rusya'yla mücadelesinde Ukrayna'da askeri destek sağlama konusunda istekli davranmıştır.

Avrupa kıtasında yaşanan savaş, bölge güvenliğinin tesis edilmesi ve korunmasında NATO'ya olan ihtiyacı hatırlatmış ve NATO'ya üye olmayan devletler, güvenliklerini arttırmak amacıyla Atlantik İttifakı'na dahil olmaya dönük girişimlerde bulunmuştur.

Benzer düşünceyle, tarafsız statüyü benimseyen Finlandiya ve İsveç de NATO'ya üyelik başvurusu yapmıştır. İngiltere, tarafsızlık statülerini sona erdirip NATO katılım protokollerini imzalayan İsveç ve Finlandiya'yla 11 Mayıs 2022 tarihinde "Güvenlik Anlaşması" imzalamıştır. Anlaşma, taraflara askeri eğitim, tatbikat ve istihbarat alanlarında işbirliği hakkı vermesinin yanı sıra saldırıya uğramaları durumunda her iki ülkeye de İngiltere'nin askeri destek taahhüdünde bulunmasını içermektedir.[3] Kısacası Avrupa güvenliğinin yeniden dizayn edildiği günümüzde İngiltere, mimarlar arasında yer almaya çalışmaktadır.

Belgede Çin'le ilişkiler ve "Hint-Pasifik Bölgesi Dış Politikası" dikkat çeken diğer konulardandır. Çin, İngiltere'nin ekonomik güvenliği açısından önemli bir rakip şeklinde nitelendirilmektedir. Ancak Çin'le olan ticari ilişkilerin, İngiliz değerlerine zarar vermeden geliştirilebileceği ve iklim değişikliği, biyoçeşitliliğin korunması ve ulus ötesi sorunlarla mücadele gibi konularda işbirliği yapılabilirliği belirtilmiştir.[4] Günümüzde gittikçe önemi artan ve rekabet alanına dönüşen Hint-Pasifik Bölgesi'nde Londra; güvenliğinin, ekonomisinin, değerlerinin ve çıkarlarının korunması açısından diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha kapsamlı ve kalıcı ilişkiler geliştirmek istemektedir.[5]

Hatırlanacağı üzere, 15 Eylül 2021 tarihinde ABD, İngiltere, Avustralya; Hint-Pasifik Bölgesi'nde Çin'in yükselişini engellemek ve yeni nükleer deniz altılar inşa etmek amacıyla AUKUS isimli savunma paktını oluşturmuştur.[6] AUKUS vesilesiyle İngiltere, geleneksel ABD ortaklığını sürdürmüş ve Hint-Pasifik Bölgesi'ne konuşlanmıştır. Pasifik'e ek olarak Körfez ülkeleri üzerinde de etkinliğini arttırmak isteyen İngiltere, Körfez İşbirliği Konseyi'yle serbest ticaret müzakereleri başlatmıştır.Belirtmek gerekir ki; herhangi bir anlaşmanın gerçekleşmesi halinde İngiltere ekonomisine daha fazla destek sağlanmasının yanı sıra Londra'nın Küresel Britanya hedefi doğrultusunda Hint-Pasifik'teki nüfuzunu arttırması mümkün hale gelecektir.

Johnson döneminde dış politikada yaşanan tüm bu gelişmeler, İngiltere için önemli sonuçlar doğurmuştur. Johnson sonrası İngiltere dış politikası ise ya eski Maliye Bakanı Rishi Sunak ya da Dışişleri Bakanı Liz Truss liderliğinde şekillenecektir. Sunak, ABD'de yaşamış ve Atlantikçi anlayışı benimseyen bir siyasetçidir. Truss ise Avrupalı olup; Kanada'ya yakınlığıyla tanınan biridir. Truss, Brexit konusunun referandumuna sunulduğu 2016 yılında AB'de kalmayı desteklerken; Johnson döneminde kabinede yer alarak Brexit'i savunmuştur. Günümüzde ise her iki aday da Brexit'e bağlılıklarını dile getirmektedir. Neticede AB dışında kalmak Londra'ya daha özgür bir hareket alanı yaratmaktadır.

Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan savaşta Kiev yönetimine açık bir şekilde destek veren Londra'nın bu politikasının yeni lider döneminde de devam edeceği aşikardır. Söz konusu desteğin simgesi olarak yeni Başbakan'ın yapacağı ilk dış gezilerde Kiev yer alması muhtemeldir. Ancak ülkede yaşanan ekonomik sorunlardan dolayı Ukrayna'ya desteğin yoğunluğunda ve miktarında azalma olabilir.

Her iki aday da Çin'in hem İngiltere hem de küresel güvenlik için tehdit oluşturduğu konusunda hemfikirdir. Sunak, stratejik olarak hassas şirketler de dahil olmak üzere önemli İngiliz şirketlerinin Çin tarafından satın alınmasının yasaklanması gerektiğini dile getirmektedir. Nitekim yakın geçmişte İngiltere, Huawei'in 5G alt yapısından çıkarılması kararını almıştır. Bununla birlikte ekonomi ve finans geçmişine olan Sunak'ın Başbakan olması halinde, fayda maksimizasyonu sebebiyle Çin'le ticari ilişkiler geliştirilmesini daha fazla ön plana çıkaracağı tahmin edilmektedir. Yani Çin'le ilişkilerde denge siyasetini devam ettirebilir.

Truss ise otoriter rejimlerle teknoloji ihracatını olabildiğince sınırlandırma görüşünü savunmaktadır. Ayrıca geçmişte Ukrayna'yla karşılaştırma yaparak Tayvan'da olası bir Çin işgalinin yaşanmasını engellemek amacıyla İngiltere'nin Tayvan'a silah vermesi önerisinde bulunmuştur. Seçim döneminde ise Çin lobisinin de etkisiyle, Tayvan'ın güvenliği ve Sincan'da yaşananlar hakkında açıklama yapmaktan kaçınmaktadır.[7] Ancak Başbakan'ın Truss olması durumunda, Tayvan konusunun daha sık gündeme getirilmesi ve ABD'ye Tayvan'da proaktif politika uygulama konusunda ısrarcı olunması ihtimal dahilindedir. Dolayısıyla Sunak, çıkarlar; Truss ise değerler üzerinden Çin politikası oluşturacaktır.

Sonuç olarak her iki adayın da dış politikaya dair kendi görüşleri bulunmaktadır. Ancak yaşanan salgınlar, savaşlar, krizler, rekabetler ve dünyanın giderek daha fazla benzer krizlerle karşı karşıya kalacağı göz önünde bulundurulduğunda, liderlerin politikalarında dış politika açısından radikal değişikliklerin yaşanması beklenmemelidir. Her halükârda yeni dönemde Johnson dönemine benzer bir eğilimin olacağı ve çok fazla değişikliğin yaşanmayacağı söylenebilir.

İngiltere'nin dış politikasında keskin bir dönüşün yaşanması ise ülkeyi yöneten liderin değil; partinin değişmesiyle gerçekleşebilir. Diğer yandan belirtmek gerekir ki; yeni Başbakan, öncelikle iç politikaya yoğunlaşarak Johnson döneminde partinin skandallarla dolu imajını düzeltmek ve azalan popülaritesini arttırmak için mesai harçayacaktır. Bu süreçte halkın desteğini alacak bazı dış

politika kararların, partinin çıkarlarına hizmet eden bir araç olarak kullanılması mümkündür.

[1] "Global Britain in a Competitive Age: The Integrated Review of Security, Defence, Development And Foreign Policy", HM Government, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/975077/Global_Britain_in_a_Competitive_Age_the_Integrated_Review_of_Security__Defence__Development_and_Foreign_Policy.pdf, (Erişim Tarihi: 26.07.2022).

[2] Evan Simko Berdnarski, "Ukraine, Poland And UK Sign Cooperation Agreement As Russian Threat Looms", Newyork Post, <https://nypost.com/2022/02/17/ukraine-poland-the-uk-sign-agreement-as-russian-threat-looms/>, (Erişim Tarihi: 26.07.2022).

[3] Anne Kauranen, "UK Strikes New Security Agreement With Sweden And Finland", Reuters, <https://www.reuters.com/world/europe/uk-strikes-new-security-agreement-with-sweden-finland-2022-05-11/>, (Erişim Tarihi: 26.07.2022).

[4] "Global Britain in a Competitive Age: The Integrated Review of Security, Defence, Development And Foreign Policy", HM Government, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/975077/Global_Britain_in_a_Competitive_Age_the_Integrated_Review_of_Security__Defence__Development_and_Foreign_Policy.pdf, (Erişim Tarihi: 26.07.2022).

[5] Aynı yer.

[6] "What Is The Aukus Alliance And What Are Its Implications?", The Guardian, <https://www.theguardian.com/politics/2021/sep/16/what-is-the-aukus-alliance-and-what-are-its-implications>, (Erişim Tarihi: 26.07.2022).

[7] "Sunak Ruse Aims To Outmanoeuvre Truss Over China", The Guardian, <https://www.theguardian.com/politics/2022/jul/25/sunak-ruse-aims-to-outmanoeuvre-truss-over-china>, (Erişim Tarihi: 26.07.2022).

ANKASAM ANALİZ

Pakistan-İran İlişkilerinde Belucistan Yakınlaşması

2022 yılının Temmuz ayı, Pakistan ile İran arasında sınır güvenliği ve bölgesel barışın sağlanması temalı görüşmelerin yoğun bir şekilde yapılmasına tanıklık etmiştir. Bu kapsamda gerçekleşen en dikkat çekici görüşme ise 20 Temmuz 2022 tarihinde Pakistan ve İran heyetlerinin sınır güvenliği ve bölgesel barış ortamının sürdürülebilirliğinin sağlanması

amacıyla bir araya gelmesidir. Söz konusu toplantıyı önemli kılan temel husus, sınır bölgelerinde ticaret merkezlerinin kurulması yoluyla tesis edilecek bölgesel kalkınma ve karşılıklı bağımlılık durumunu önceleyen bir kararın alınmasıdır.[1]

Hiç şüphesiz iki ülkenin sınır güvenliği de- nildiğinde aklı Belucistan coğrafyası gelmekte-

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM AF-PAK
Uzmanı

dir. Zira Belucistan, İran-Pakistan sınırında yer alan ve iki devletin de en geri kalmış bölgelerini teşkil eden coğrafyanın adıdır. Sınırın Pakistan tarafında Belucistan Eyaleti'nde yaşayan Beluçlar, İran'da ise Sistan-Belucistan Eyaleti'nin bir parçası olarak hayatlarını sürdürmektedir. Bu anlamda Beluçlar, yaşadıkları coğrafyalarda yer alan Pakistan'ın Gwadar ve İran'ın Çabahar Limanlarını göz önünde bulundurarak esasen deniz ticareti bakımından verimli bir alanda bulduklarını düşünmektedir. Bu da Beluçları, ekonomik olarak geri kalmadıkları; bilinçli uygulanan devlet politikaları sebebiyle geri bırakıldıkları düşüncesine yönlendirmektedir. Bahse konu olan durum ise Beluçların politik bilinçlerini arttırmakta ve her iki ülkede de ayrılıkçı Beluç hareketlerinin görülmesine sebebiyet vermektedir. Üstelik bu ayrılıkçı hareketlerin önemli bir kısmı silahlı mücadele yöntemini içselleştirmiştir. Bu yüzden terör eylemleri gerçekleştirmektedir.

İki ülkenin müşterek problemi olmasına rağmen Belucistan coğrafyasındaki ayrılıkçı hareketler, sık sık İslamabad ile Tahran'ı karşı karşıya getirmektedir. Çünkü Pakistan ve İran, sınırdaki iki ülke olarak işbirliği ve rekabet süreçlerini bir arada yaşamaktadır. Her şeyden önce Pakistan'ın bir Sünni-İslam ülkesi olması ve Suudi Arabistan'la yakın münasebetlerinin bulunması, Tahran nezdinde birtakım rahatsızlıklar yaratmaktadır. Buna karşılık İran'ın Şii yayılcılığı şeklinde nitelendirilebilecek mezhepçi stratejisi bağlamında Pakistan Şiiileriyle olan temasları da İslamabad yönetiminin tehdit algılarını derinleştirmektedir. Özellikle de Tahran yönetiminin Pakistan Şiiilerinden oluşan Zeynebiyyun Tugay'ını dini ve ideolojik anlamda mobilize ederek bir vekalet savaşçısı şeklinde kutsal yerlerin korunması argümanı doğrultusunda Suriye İç Savaş'ında savaştırması, Pakistanlı karar alıcılarda ciddi rahatsızlıklar yaratmıştır. Zira bu grubun ilerleyen dönemde da İran'ın çıkarları doğrultusunda Pakistan'da bir vekil aktör olarak kullanılmayacağına herhangi bir garantisi yoktur.

Bilindiği gibi Pakistan, mezhepsel şiddetin yüksek olduğu ve Şiiilere yönelik saldırıların ön plana çıktığı bir ülkedir. Bu ortamda yeryüzündeki tüm Şiiilerin koruyucusu olduğunu iddia eden İran, Pakistan Şiiilerine karşı da ilgisiz değildir. Bu da taraflar arasındaki gerilimin dönem dönem tırmanmasına sebebiyet vermektedir.

Bununla birlikte iki devletin de zaman zaman konjonktürel ve taktiksel olarak ayrılıkçı Beluç örgütleri birbirine karşı kullandığı öne sürülmektedir. Nitekim çeşitli terör saldırılarının ardından İranlı yetkililerin İslamabad'ı ve Pakistanlı yetkililerin de Tahran'ı suçlayan açıklamalar yaptığı hatırlanmaktadır. Lakin sınırın bir tarafında Beluç devletinin kurulması, yaratacağı özendirici etki hasebiyle diğer aktörün de istemeyeceği bir durumdur. Bu yüzden de tarafların ayrılıkçı Beluç örgütleri, karşı konjonktürel ve taktiksel olarak bazı dönemlerde birbirine kullandığı iddiası doğru olsa bile; iki ülke, sınır güvenliğinin tesis edilmesi ve bu bağlamda toprak bütünlüklerinin sürdürülebilmesi noktasında birbirine muhtaçtır.

Son dönemde Pakistan'daki Beluç ayrılıkçılığının artış gösterdiği aşikardır. Özellikle de Kuşak-Yol Projesi'ni istikrarsızlaştırmak isteyen aktörlerin ayrılıkçı Beluç örgütleri desteklediğini söylemek mümkündür. Üstelik yalnızca Pakistan değil; İran da Kuşak-Yol Projesi'nin bir parçasıdır. Bu da sınırın bir yanındaki istikrarsızlığın diğer devlete de sirayet etmesini kaçınılmaz kılacak bir husus olarak ön plana çıkmaktadır.

Belucistan Sorunu ve bu bağlamda Pakistan'daki terör problemi, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Afganistan'dan çekilmesinin ardından daha da derinleşmiştir. Zira bölgede oluşan güç boşluğunu fırsata çeviren ve Afganistan'daki sahipsiz silahları kullanan Beluç grupların varlığı yadsınamaz. Bu da her hem Pakistan hem de İran açısından endişe kaynağıdır. Bu nedenle de iki ülke, sınır güvenliği ve bölgesel istikrarı amaçlayan birtakım tedbirler alma ihtiyacı hissetmektedir.

Bahsi geçen ihtiyaç doğrultusunda gerçekleşen temasların ardından alınan sınır bölgelerinde ticaret merkezlerinin kurulması kararı ise hem bölgenin istikrarının ve ekonomik refahın artırılması düşüncesinden beslenen pragmatik bir çözüm olarak gündeme gelmiş hem de iki ülke arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisinin derinleştirilmesi vesilesiyle ihtilafli meselelerin arka plana itilmesini sağlayacak bir yöntem şeklinde dikkat çekmiştir.

Bölgesel refahın artması ve Belucistan'ın İran-Pakistan hattında; dolayısıyla Güney Asya-Ortadoğu bağlantısında bir ticaret merkezi haline gelmesi ise Beluçların geri bırakıldıkları düşüncesini ortadan kaldırarak buldukları ülkelere olan aidiyetlerini geliştirebilir. Dolayısıyla İslamabad-Tahran hattındaki temaslar, bölgesel güvenliğin tesisinde ekonomik işbirliğini ön plana çıkararak ayrılıkçı hareketleri sınırlandırmayı amaçlayan bir planla neticelenmiştir. Bu sebeple de mevcut durumda tüm aktörler açısından rasyonel ve pragmatik bir politikaya geçildiğinden bahsetmek mümkündür.

Sonuç olarak Pakistan ve İran, sınırdış iki ülke olmanın da etkisiyle işbirliği ve rekabet süreçlerini birlikte yaşamaktadır. İki devletin dini-ideolojik konumlanışlarındaki farklılıklar, taraflar arasındaki fikir ayrılıklarını ön plana çıkararak jeopolitik tercihlerini etkilese de bölgesel güvensizlik hissi, İslamabad ile Tahran arasındaki işbirliği süreçlerinin geliştirilmesini de zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda Belucistan Sorunu, iki devletin müşterek problemi olarak da nitelendirilebilir. Üstelik mevzubahis sorun, ABD ile Çin arasındaki rekabetin artmasına paralel olarak terör örgütleri tarafından Kuşak-Yol Projesi güzergahının yoğun bir şekilde hedef alınmaya başlaması nedeniyle her geçen gün daha da belirgin bir hal almakta ve bölünme riski nedeniyle ilgili ülkelere yönelik ulusal güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Bu da Pakistan ile İran'ın sınır güvenliği bağlamında işbirliği yapmasını zorunlu hale getirmektedir. Tarafların ortaya koydukları pragmatik çözümün başarılı olup olmayacağını ise zaman gösterecektir.

[1] "Pak-Iran Delegation Discuss Regional Peace, Border Security Issues", Urdu Point, <https://www.urdupoint.com/en/pakistan/pak-iran-delegation-discuss-regional-peace-b-1538840.html>, (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

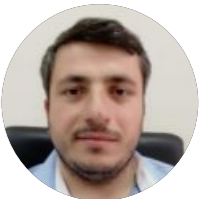

ANKASAM ANALİZ

ABD Nasıl Bir Afganistan İstiyor?

Uluslararası sistemde yer alan her aktör gibi Amerika Birleşik Devletleri (ABD) de ikili ilişkilerinde kendi çıkarlarını öncelemektedir. ABD açısından Afganistan, bu konuda bir istisna teşkil etmemektedir. Bu bağlamda ABD'nin her zaman ulusal çıkarlarını maksimize etmek için "faydalı" işbirliklerine yöneldiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla ABD'nin istediği Afganistan, temel-

de kendisine büyük ölçüde bağımlı, Washington'la çalışmaya istekli ve mümkünse kendisine minnettar bir yönetim tarafından idare edilen bir ülkenin oluşmasıdır. Ayrıca ABD'nin bölgesel politikalarıyla uyumlu politikalar yürütecek, "öngörülebilir" bir Afganistan arzusu söz konusudur. Ancak bahse konu olan ideal durumun her zaman sağlanabilmesi mümkün değildir.

Dr. Erdal BAYAR

Böylesi ortamlarda dahi büyük güçlerin beklentilerinden tamamen vazgeçtikleri pek görülmemektedir. Nitekim kendisi açısından en ideal senaryonun gerçekleşmemesi halinde Washington yönetimi, farklı seçenekleri değerlendirmeye alabilmektedir.

Yukarıda bahsedilen ideal tablonun oluşmaması halinde, ABD'nin farklı seçenekleri dikkate alması muhtemeldir. Bu seçeneklerden ilki, ABD'nin kendisiyle olmasa da bölgesel ortaklarıyla işbirliği yapabilen bir Afganistan'ı kabullenmesidir. Böylece ulusal çıkarların dolaylı yollardan sağlanması mümkün olabilir. İkinci seçenek ise ne ABD'nin kendisiyle ne de bölgesel ortaklarıyla uyumlu politikalar yürüten bir Afganistan yönetiminin iktidarda olmasıdır. Böyle bir ortamla karşılaşıldığında ise en azından Afganistan yönetiminin ABD'nin bölgesel rakipleriyle çatışmayan ve kendi bölgesel hedeflerine zarar vermeyen bir politika yürütmesi sağlanmaya çalışılacaktır. Çünkü kar maksimizasyonu sağlanamayan durumlarda en azından görülecek zararın minimize edilmesi hedeflenecektir. Kısacası kontrol edilemeyen veya yönlendirilemeyen bir Afganistan'ın en azından Washington'un bölgesel çıkarlarına zarar vermemesi istenir.

ABD açısından en az istenilen durumu yansıtan bir diğer seçenek ise kendisiyle veya ortaklarıyla uyumlu çalışmayan, bölgedeki rakipleriyle işbirliği içerisinde olan ve dolayısıyla bölgesel çıkarlara zarar verecek bir Afganistan yönetiminin iktidarı elinde tutmasıdır. Böylesi bir senaryoda ABD'nin kısa veya orta vadede fayda sağlaması mümkün olmadığı için Afganistan'ın işlevselliği ortadan kalkmaktadır. Kendisi açısından işlevselliğini yitirmiş bir Afganistan'ın ise ABD'nin bölgesel veya küresel rakipleri açısından da işlevsel bir ortak olmaması istenebilecektir. Bu seçeneği kısaca açıklamak gerekirse, Afganistan'ın bölgesel; hatta küresel bir sorun merkezi olarak tutulması, herhangi bir uluslararası sözleşmeden doğacak yükümlülüklerini yerine getiremeyecek kadar zayıf bırakılması ve böylece Afganistan'la işbirliği yapmak isteyen ülkelerin maliyetlerinden dolayı bundan kaçınması ya da işbirliği söz konusu olduğunda, ABD'nin bölgesel rakiplerinin bundan zarar görmemesi gibi unsurlar bu seçenek kapsamında değerlendirilebilir.

ABD'nin Afganistan'dan beklentileri konjonktüre göre değişkenlik göstermekte ve değişen koşullara uygun olarak yeni durumlara uyarlanmaktadır. Dolayısıyla yukarıda da değinildiği üzere, ikili ilişkiler bakımından en ideal senaryonun gerçekleşmemesi halinde bile Washington açısından Afganistan'ın tüm önemini kaybedeceğini söylemek güçtür. Afganistan yönetimleriyle bir sorun yaşanması halinde, yapılabiliyorsa öncelikle yönetimdeki hükümet değiştirilerek "işbirliğine daha açık" yönetimlerin işbaşına geçmesi sağlanacaktır.

Taliban'ın Afganistan'da yönetimi ele geçirdiği 1996-2001 arası dönemin ilk yıllarında ülkede görece istikrarın sağlanmasından hoşnut olan ABD, Taliban'ın terör örgütü El Kaide'ye; yani kendi düşmanlarına destek sağlaması sonrasında söz konusu yönetimin iktidardan uzaklaştırılmasını bizzat gerçekleştirmiştir.

2001 yılından itibaren tesis edilen yeni Afganistan yönetiminin; yani Hamid Karzai Hükümeti'nin, özellikle de ilk döneminde ABD ile Afganistan arasındaki ilişkilerin oldukça uyumlu olduğu görülmüştür. Ancak iki ülke arasındaki uyumlu ilişkilerin uzun süre devam etmemesi nedeniyle sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Nitekim Hamid Karzai Hükümeti'nin ikinci döneminde ABD'nin Taliban'la mücadele kapsamında gerçekleştirdiği operasyonlarda çok sayıda sivilin hayatını kaybetmesinden ötürü Karzai tarafından yapılan eleştiriler ve ABD'nin Afganistan'da kukla bir yönetim istediğine ilişkin ifadeleri, Barack Obama yönetimi tarafından hoş karşılanmamıştır.

Amerikan kamuoyu tarafından "nankörlük" olarak değerlendirilen bu olay sonrasında, ABD başta olmak üzere Batı medyasında Karzai aleyhinde çok sayıda haber ve analiz yer almaya başlamıştır. Karzai'nin karakterine ilişkin neredeyse tüm analizlerde onun "dengesiz" ve "öngörülemez" biri olduğu ifade edilmiştir. Bahse konu olan durum, Karzai'nin ABD açısından artık, yukarıda da değinildiği gibi, "ideal" bir yönetici şeklinde algılanmadığını göstermiştir. 2004 yılında Amerikan Senatosu'nda yaptığı konuşma sonrasında ayakta alkışlanan Karzai, zaman içerisinde işbirliği yapılabilecek aktör olmaktan çıkmıştır. Obama yönetiminin Afganistan'daki Amerikan askerlerini çekmek istemesi de Karzai'nin ABD ile Afganistan arasında İkili Güvenlik Antlaşması'nı imzalamaya yanaşmamasına neden olmuş ve bu da iki yönetim arasındaki ilişkilerin soğumasına sebebiyet vermiştir.

Diğer yandan 2014 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'nde aday olan Eşref Gani ve Abdullah Abdullah'ın seçim söylemlerinde ABD'yle daha sıcak ilişkiler kuracaklarını belirtmeleri ve İkili Güvenlik Antlaşması'nı onaylayacaklarını ifade etmeleri, Washington tarafından olumlu karşılanmıştır. Böylece ABD, Afganistan'da "işbirliğine daha açık" çalışma arkadaşları edinmiştir.

Bu noktada eklenmesi gereken bir husus da uluslararası aktörlerin karşılıklı çıkara dayalı ilişkiler tesis ederken yalnızca kimliği veya anlayış birliğini değil, güç unsurunu da dikkate aldıklarıdır. Çünkü birçok durumda, anlayış birliği içerisinde bulunan grupların muhatap ülkelerde yönetimde olmadıkları görülmektedir. Böylesi bir ortamda yönetimi elinde tutan ve en güçlü grup halinde görülen siyasi hareketlerle ortak bir zeminde çıkar birlikteliği tesis edilmeye çalışılmaktadır.

Kısacası iktidarı elinde tutan gruplar, anlayış birliği içerisinde bulunulmasa da öncelikli temas grubunu oluşturmaktadır. Afganistan özelinde değerlendirmek gerekirse, 2001 senesinden sonra tesis edilen yönetimler, ülkedeki en güçlü grup haline getirilmeye çalışılmış; ancak ülke genelinde güçlü bir iktidar kurulamamış ve başarılı olunamamıştır. Bu tür durumlarda, gücü elinde tutan Taliban gibi gruplarla ortak bir zemin sağlanarak, çıkara dayalı ilişkilerin devamı öncelikli seçenek haline gelebilmektedir. Fakat gelinen aşamada, ABD ve Taliban'ın ortak bir zeminde buluşmaktan uzak oldukları görülmektedir. Taraflar arasında Doha'daki gibi bir müzakere masası kurulması imkânsız değilse de bunun ancak ABD'nin elinin güçlü olduğu bir pozisyonda kurulabileceğini; aksi takdirde Washington yönetiminin masaya oturmayacağını söylemek mümkündür.

Tüm bunlara ek olarak ABD için ideal olanın Afganistan için de iyi olduğu sanısının devam etmesi istenmektedir. Yani ABD ve Afganistan yönetimleri arasında bir anlayış birlikteliği oluşturulması gibi bir arzu söz konusudur. Böylece Afganistan'ın daha iyi bir ülke haline gelmesi için gösterilecek çabalarla, ABD'nin bölgesel ve uluslararası politikaları entegre edilebilir ve Afganistan'daki hükümetler, ABD açısından "kullanışlı" olarak kalmaya devam edebilir. Bu ideal durumun tam olarak sağlanamaması halinde ise ilişkilerin ve karşılıklı çıkarların asgari müşterekte sağlanmasına çalışılabilir. Bu doğrultuda demokrasi, insan hakları, kadın hakları, azınlık grupların hakları üzerinden yapılan eleştiriler; bahsi geçen ülkedeki yönetimle asgari müşterek çıkarlarda anlaşılması durumunda bir süre sonra unutulabilir.

Sonuç olarak ABD'nin istediği ideal Afganistan, öncelikle kendisine bir ölçüde bağımlı olmalıdır. Eğer mümkünse, iki ülkenin ulusal çıkarlarının çatıştığı durumlarda bile, ABD'nin ulusal çıkarlarını öncelemelidir. Bunun mümkün olmaması halinde ise en azından bölgesel rakiplerinin çıkarlarına hizmet etmemesi arzulanmaktadır. Her iki durum da gerçekleşmez ise zayıf ve sorunlu bir Afganistan daha ideal senaryo olarak görülmektedir. ABD, ulusal çıkarları açısından faydalı olduğu müddetçe Afganistan'ın güçlü veya zayıf olmasının, demokratik ya da teokratik olmasının, üniter veya federal olmasının önemi öncelik teşkil etmeyecektir. Halihazırda Taliban'a uygulanan baskı, Afganistan'ın ulusal rezervlerinin bloke edilmesi ve ülkeye yeterli düzeyde yardım yapılmaması gibi hususlar göz önünde bulundurulduğunda, Washington yönetiminin zayıf ve sorunlu bir Afganistan tercihinin ağırlık verdiğini söylemek mümkündür.

ANKASAM ANALİZ

Sunak ve Truss'ın Güvenlik Politikaları ve Küresel Sisteme Etkileri

İngiltere'de Başbakan Boris Johnson'ın istifası sonrası yerine gelecek ismin eski Maliye Bakanı Rishi Sunak ya da eski Dışişleri Bakanı Liz Truss olması beklenmektedir. Seçim yarışında ilk başlarda Hint kökenli aday Sunak ön plana açıksa da son anketlerde eski Dışişleri Bakanı Truss'ın öne geçtiği belirtilmektedir.[1] Truss'ın Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunmuş olması sebebiyle İngiltere'nin küresel çıkarlarını yakından bildiği ve bu yüzden favori aday olarak öne çıktığı düşünülmektedir.

Diğer taraftan Maliye Bakanlığı yapmış olan Sunak'ın dış politikaya dair tecrübesinin olmaması onun elini zayıflatmaktadır. Her durumda adaylar Rusya, Çin ve Brexit başta olmak üzere İngiltere'nin küresel çıkarlarını ilgilendiren hususlarda vaatlerde bulunmaya başlamışlardır. Nihayetinde başbakanlık koltuğundaki bu değişiklik, İngiltere'nin yalnızca Avrupa Birliği'yle (AB) değil; aynı zamanda transatlantik olan ilişkilerini de etkileyecektir. Bunun etkileri Asya-Pasifik'le olan münasebetlere kadar uzanacaktır.

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik
Uzmanı

Rusya'nın Ukrayna saldırısı ve Çin'in Tayvan'a yönelik artan tehdidi göz önüne alındığında, İngiltere'nin dış politikasında temel belirleyici faktörün küresel savunma ve güvenlik politikalarının olması beklenmektedir. Bu bağlamda İngiltere'de başbakan adaylarının yalnızca ekonomi ve dış politika alanındaki vaatleri değil; savunma-güvenlik politikaları da seçimde başarılı olmalarında etkili olacaktır. Zira 2021 yılında yayımlanan "Rekabet Çağında Küresel Britanya" raporu,[2] İngiltere'nin güvenlik, savunma, kalkınma ve dış politikasında bütünlüklü bir bakış açısı geliştirmesinin öneminden bahsetmektedir.

Bu bağlamda Sunak veya Truss'ın İngiltere'nin küresel çıkarlarına dönük tehditlerle nasıl ilgilenecekleri ve buna karşılık hangi söylem ve araçları kullanacakları merak edilmektedir. İngiliz kamuoyunda yapılan bir ankete göre, halkın %45'i hem Rusya'nın hem de Çin'in aynı düzeyde tehdit oluşturduğuna inanmaktadır. [3] Dolayısıyla adayların Rusya ve Çin kaynaklı tehditlerle ilgilenebilmek için savunma-güvenlik politikalarını nasıl kurgulayacakları önem arz etmektedir.

Konuyla ilgili İngiltere Savunma Bakanı Ben Wallace, ülkenin daha güçlü ve daha büyük bir orduya ihtiyaç duyduğu belirtmiş ve bu kapsamda savunma bütçesinin artırılması gerektiğini vurgulamıştır.[4] Buna göre İngiltere, eğer bütçede kısıtlamalara devam ederse Avrupa'nın en büyük savunma harcaması yapan ülkesi konumunu önümüzdeki on yıl içerisinde kaybedebilir. Bu bakımdan İngiltere, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) "savunma bütçesinin ulusal gelire oranının %2 olması" hedefinin altına düşebilir.

Rusya ve Çin kaynaklı tehditlerin arttığı bir dönemde Ben Wallace, doğal olarak ülkenin savunma-güvenlik politikalarına daha fazla ağırlık verilmesi taraftarıdır. Eğer dünyada aniden ortaya çıkan bu krizlere karşı gerekli tedbirler alınmazsa, İngiltere'nin küresel çıkarlarını koruyabilmek bir noktadan sonra mümkün olmayabilir. Örneğin Truss, Ukrayna'dan ders çıkarılması gerektiğini, Rusya'nın Ukrayna'daki saldırganlığının benzerini Çin'in Tayvan'da sergileyebileceğini ve dolayısıyla ada ülkesine şimdiden askeri destekte bulunulmasını önermektedir.[5] Buna karşılık Sunak'ın "Rusya ve Çin tehdidi" hakkında somut bir politika, söylem ve vaatte bulunamadığı görülmektedir. Sadece 2022 yılının Temmuz ayında Sunak, Truss'ın gerisinde kalmamak için yaptığı bir açıklamada, Çin'e karşı daha sert olacağını açıklamıştır.[6]

Daha önce Maliye Bakanlığı görevinde bulunan Sunak'ın dış politikadaki gibi savunma-güvenlik politikalarında da tecrübesiz olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Bundan ötürü Truss,

Sunak'ın başbakan olması halinde İngiltere'nin küresel savunma-güvenlik-ekonomik-siyasi çıkarlarını koruyamayacağını iddia ederek onu eleştirmektedir.[7] Bununla birlikte Sunak'ın Rusya ve Çin'le ilgili görüşleri de net değildir. Dolayısıyla göreve geldiğinde, bu tehditlere karşı nasıl tedbirler alacağını önceden tahmin etmek zordur.

Seçim yarışındaki vaatlerinden yola çıkarsak Truss, savunma bütçesini önümüzdeki 5 yıl içerisinde milli hasılanın %3'üne çıkaracağını açıklarken; Sunak, yıllar içerisinde %2,5'a çıkartılması gerektiğini savunmuştur.[8] Johnson döneminde savunma harcamaları, NATO'nun belirlediği %2 hedefinin üzerine yükseltilmiş ve bu seviyelerde sabit tutulmuştur. 2022 yılının Şubat ayında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısından sonra İngiltere'nin daha fazla savunma harcaması yapması gündeme gelmiştir.

Konuyla ilgili Sunak, savunma harcamalarının "keyfi olarak" artırılmasına karşı çıkmıştır. Fakat diğer taraftan NATO'nun %2 hedefini desteklemiştir. Hatta bunun tavan değil; taban olması gerektiğini vurgulamıştır.[9] Yani Sunak, her durumda %2 hedefine bağlı kalma taraftarıdır. Ancak olası tehditler anında harcamaların bir anda "keyfi" olarak artırılmasına karşıdır.

Diğer taraftan Truss, Rusya-Ukrayna Savaşı sırasında Kiev'e daha fazla askeri destek verilmesinden yanadır. İngiltere'nin dış politika ve güvenlik çıkarları söz konusu olduğunda Sunak'ın yeterince esnek olmadığı, değişen durumlara ayak uydurmakta zorlanacağı görülmektedir. Ekonomist olmasının da getirdiği iletken ve planlı duruşu, onun dış politikada pragmatist ve esnek olamayacağına işaret etmektedir. Halbuki dünyadaki savaş ve barış durumları ve buna bağlı olarak tehditler, her an değişmektedir ve devletler de buna ayak uydurmak durumundadır. Sunak'ın prensipli politikaları, İngiltere'nin dış politikadaki çıkarlarına zarar verebilir.

Küresel Sisteme Etkileri

İngiltere'deki başbakan değişikliği yalnızca Avrupa içindeki dengeleri değil; aynı zamanda Londra'nın Washington'la olan ilişkilerini de etkileyecektir. Bunun pek tabii Asya-Pasifik'e de yansımaları olacaktır. ABD, Truss'ın kazanmasını isterken; Çin, Sunak'ı destekleyecektir.

Eğer Sunak kazanırsa küresel güvenliğe etkileri şu şekilde olacaktır:

AB Ülkeleriyle ilişkiler: 2016 yılındaki referandumda Sunak, Truss'ın aksine, Brexit'i en başından beri desteklemiştir. Yani Truss, Avrupa'yı daha güçlü şekilde savunmaktadır. Fakat Sunak, Avrupa'nın güvenliği noktasında Truss kadar hevesli olmayabilir. Rusya'nın Ukrayna'daki savaşında hem Johnson hem Truss güçlü bir şekilde Kiev'in yanında durmuştur. Ancak Sunak'ın aynı dayanışmayı gösteremeyeceği ve Rusya'ya karşı yumuşak kalacağı düşünülmektedir.

Transatlantik ilişkiler: NATO'nun koyduğu savunma harcaması hedeflerine uymakla birlikte Sunak, ABD'nin Rusya ve Çin stratejisine yeterli desteği vermeyebilir. Daha doğrusu Sunak, "Küresel Britanya" vizyonu ve "Çin'le Altın Çağ Başlatma" hedefi doğrultusunda ilerleyerek küresel düzeyde Washington yönetiminden daha bağımsız politikalar izleyebilir. Kısacası Sunak'ın göreve gelmesi halinde ABD ve İngiltere'nin küresel dayanışması zarar görebilir.

Asya-Pasifik'le ilişkiler: Çin'le ilişkiler özelinde konuşulduğunda, Sunak'ı tanımlayan en iyi ifade "realpolitik" olabilir.[10] Yani çatışmadan ziyade uzlaşmadan yanadır. Bu bakımdan Sunak, Çin'le ilişkilerde olgun, ihtiyatlı ve dengeli olmayı savunmaktadır. Bu durumda eğer Sunak, başbakanlık koltuğuna oturursa İngiltere, Pasifik'te ABD'yle daha az işbirliği yapacaktır.

Eğer Truss kazanırsa küresel güvenliğe etkileri şu şekilde olacaktır:

AB Ülkeleriyle ilişkiler: İlk başlarda Brexit'e karşı çıkan Truss, daha sonra bunun aksini savunmaya başlamıştı. Bu sebeple Truss'ın 2016 yılındaki referandum sürecinde "İngiltere, Avrupa'da Daha Güçlü" kampanyasını desteklediği unutulmamalıdır.

Transatlantik ilişkiler: ABD'yle ilişkilerin güçlenmesi sonucunda NATO'nun Avrupa'daki etkinliğinin de artacağı söylenebilir. Truss döneminde İngiltere'nin savunma bütçesini hızla artırması, Avrupa ülkeleri için bu konuda bir baskı oluşturacaktır. Londra'nın Washington'la bağlarını güçlendirmesi, Avrupa'nın güvenliği açısından hem olumlu hem de olumsuz etki yapabilir. Avrupa'daki etkisini artıran daha güçlü bir NATO, Rusya'nın yeni maceralara girişmesi için kışkırtıcı bir faktör olabilir.

Asya-Pasifik'le ilişkiler: Truss'ın başbakan olması halinde İngiltere, Tayvan'ın savunulması da dahil olmak üzere küresel bir güvenlik politikası geliştirmeye odaklanacaktır. İngiltere'nin Pasifik'e daha fazla müdahil olması ise Çin'i daha saldırgan hale getirebilir ve nihayetinde Tayvan'da savaş kaçınılmaz hale gelebilir.

[1] "Liz Truss Now Leading Rishi Sunak by 24 Points in Race for No 10, Polling of Tory Members Finds", Independent, <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/liz-truss-rishi-sunak-tory-leadership-poll-b2128498.html>, (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

[2] "Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy", UK Government, <https://bit.ly/3HjYFy7>, (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

[3] "Winning the China Vote", Beijing Britain, https://beijingto-britain.substack.com/p/winning-the-china-vote?r=ax5st&utm_medium=ios, (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

[4] "UK Needs A Bigger Army, Defence Secretary Ben Wallace Signals", Sky News, <https://news.sky.com/story/uk-needs-a-bigger-army-defence-secretary-ben-wallace-signals-12659501>, (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

[5] "Rishi Sunak is 'Best Described As Realpolitik'", Twitter, <https://twitter.com/melissakchan/status/1547854306384105472?s=20&t=B-bDnz9LxwY0YMNPJpM6BQ>, (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

[6] "'I'll Change This on Day 1 As PM': Rishi Sunak Talks Tough On China", NDTV, <https://www.ndtv.com/world-news/enough-is-enough-rishi-sunak-pledges-to-get-tough-on-china-if-elected-3189999>, (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

[7] "Rishi and Liz Go to War over China", DailyMail, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11044367/Rishi-Sunak-attacks-Liz-Truss-Beijing-camp-hits-accusing-soft-China.html>, (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

[8] "Rishi Sunak vs Liz Truss: Key Policy Differences", The Hindu, <https://www.thehindu.com/news/international/rishi-sunak-vs-liz-truss-key-policy-differences/article65663289.ece>, (Erişim tarihi: 27.07.2022).

[9] Aynı yer.

[10] "Rishi Sunak is 'best Described As Realpolitik'", Twitter, <https://twitter.com/melissakchan/status/1547854306384105472?s=20&t=B-bDnz9LxwY0YMNPJpM6BQ>, (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

ANKASAM ANALİZ

Afganistan'a İlişkin Kaos Planında DEAŞ'a Biçilen Rol

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Afganistan'dan çekilmesinin üzerinden yaklaşık bir yıl geçmesine rağmen söz konusu ülkede tam anlamıyla işleyen bir düzenin kurulabileceği söylenemez. Halihazırda ülkede ağır bir ekonomik kriz yaşanmakta ve bu da insani krizi tetiklemektedir. Üstelik Afganistan'ın sorunları bununla sınırlı değildir. Zira Taliban tarafından kurulan hükümet, henüz hiçbir devlet tarafından resmi olarak tanınmamıştır. Bu da ülkenin diplomatik sorunlar yaşamasına sebep olmakta ve uluslararası projelere dahil olmasını zorlaştırmaktadır. Dahası Afganistan'da güvenlik ortamı da tesis edilememiştir. Çünkü bir yandan Taliban karşıtı muhalif organizasyon olan Penşir Hareketi'nin eylemlerini arttırmaya çalıştığı görülürken; diğer taraftan da terör örgütü Devlet'ül Irak ve Şam'ın (DEAŞ) sözde Horasan Emirliği'nin (ISKP) faaliyetlerini arttırdığı gözlemlenmektedir.

Tüm bu gelişmeler ise ABD'nin çekilme sürecindeki asıl planın özde Afganistan'ı ve genelde ise bölgeyi kaosa sürüklemek olduğu yönündeki iddiaların haklı olabileceği düşüncesine yol açmaktadır. Öyleyse "Nasıl bir kaos?" sorusunun yanıtlanması gerekmektedir.

Muhtemelen kaos planının ilk aşaması, Afganistan'ın bir iç savaşa sürüklenmesi hedefini barındırmaktadır. Nitekim gerek Afganistan'a yönelik yardımların azaltılması gerek Taliban'ın tanınma problemine paralel olarak ülkenin yatırım çekmesinin zorlaşması gerekse de Afganistan'ın ulusal rezervlerine el konulması, Afgan halkını fakirliğe mahkum etmektedir. Buradaki amaç ise Taliban'ın iktidara gelmesine rağmen ülkeyi yönetme noktasında başarısız olduğu düşüncesinin fakirleşen Afgan halkına benimsetilmesi ve nihayetinde bir toplumsal ayak-

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM AF-PAK
Uzmanı

anmanın harekete geçirilmesidir. Ancak mesele bununla sınırlı kalmamaktadır.

İç savaş senaryoları bağlamında Penşir Hareketi'ne bazı ülkelerin açık birtakım devletlerin ise verdiği gizli destek göz ardı edilmeyecek boyuttadır. Bu noktada Penşir Hareketi'nin lideri Ahmed Mesud'un "Yüksek Ulusal Direniş Konseyi" adı altında tüm muhalif grupları birleştirme çabaları, Taliban'a karşı silahlı bir mücadeleden de başlatılabileceğinin habercisi olarak yorumlanabilir. Peki, terör örgütü DEAŞ'a biçilen rol ne?

Aslında terör örgütlerini çeşitli çatışma bölgelerinde vekil aktör olarak kullanan büyük güçler, iç savaş senaryoları bağlamında en kirli oyunu terör örgütü DEAŞ'ın oynamasına yönelik bir beklenti içerisinde gibi görünmektedir. Çünkü bahsi geçen terör örgütünün eylemlerine bakıldığında hem Taliban'ı yıpratmak hem Afganistan'ı mezhep savaşına sürüklemek hem de Taliban'ın meşruiyetini tartışmaya açmak ve bunu yaparken de bölgesel bir savaşı tetiklemek gibi bir çabasının olduğu anlaşılmaktadır.

Mevzubahis düşünceyi açmak gerekirse, DEAŞ adına Afganistan'da faaliyet gösteren terör örgütü ISKP'nin bu ülkede uzun süredir örgütlendiği bilinmektedir. Terör örgütünün Afganistan'daki varlığının ve faaliyetlerinin uluslararası kamuoyunun gündeminde yer bulması, 2021 yılının Ağustos ayında gerçekleşen Kabil Havalimanı saldırısıyla olmuştur.

Daha sonra da DEAŞ, Taliban unsurlarına ve Şii camilerine yönelik saldırılarla adından söz ettirmiştir. Bu durum, söz konusu örgütün temel amacının Taliban yönetiminin devrilmesi olduğuna işaret ederken; örgütün Afganistan'ın mezhep savaşına sürüklenmesi noktasında da ülkenin sinir uçlarıyla oynadığını net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Zira Afganistan'da patlak verecek bir iç savaş, önce mezhep savaşına ve dolayısıyla vekalet savaşına ve daha sonra da bölgesel bir savaşa evrilebilir. Aslında kaos planının ikinci aşaması da tam olarak burada; yani bölgesel savaş olasılığıyla ilişkilidir.

Tahmin edileceği üzere, Afganistan'ın iç savaşa sürüklenmesi, ülkedeki güvensizlik ortamını daha da derinleştirecektir. Bu da oluşacak güç boşluğundan terör örgütü DEAŞ başta olmak üzere çeşitli radikal grupların yararlanmasına yol açabilir.

Buradaki terör örgütleri ise Vahan Koridoru üzerinden Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Müslümanları ve dolayısıyla Çin'i; Orta Asya üzerinden de Rusya Müslümanlarını radikalleştirerek

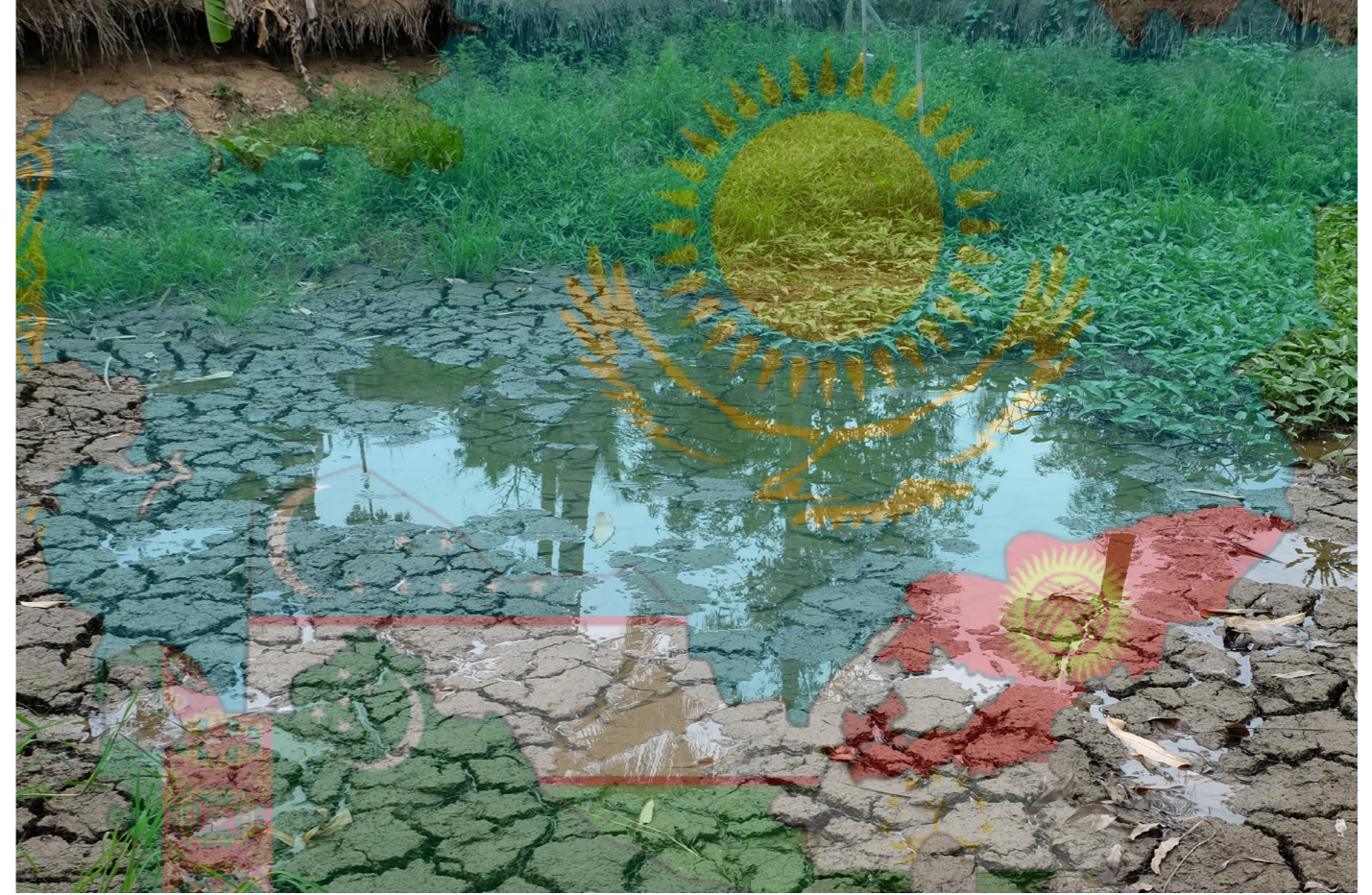
istikrarsızlık ve terör ihraç edebilir. Bu aşamada terör örgütü DEAŞ'ın sözde küresel hilafet iddiasına paralel olarak bölge devletlerinde faaliyette bulunan çok sayıda grubun ISKP'ye biat ettiği hatırlanırsa, meselenin bölgesel bir savaşa evrilme riski daha iyi anlaşılacaktır.

Bu noktada ABD'nin çekilme planının bir kaos senaryosu olduğu varsayıldığında, DEAŞ aracılığıyla ülkenin istikrarsızlaştırılarak uzun yıllar sürecek bir iç savaşa sürüklenmek istendiği öne sürülebilir. Zira bu tarz bir kaos, ABD'nin küresel güç mücadelesindeki iki rakibi olan Çin ve Rusya'nın istikrarsızlaşması sonucunu doğurabilir. Bir diğer ifadeyle Afganistan'da kalıcı barışı inşa edemeyen ve dolayısıyla Avrasya jeopolitiğini kontrol edemeyen ABD, çekilme stratejisini kontrol edemediği coğrafyanın ve dolayısıyla rakiplerinin istikrarsızlaştırılması hedefi doğrultusunda kurgulamış olabilir. Peki bu iddialar gerçek olabilir mi?

Bahsi geçen iddiaların çeşitli senaryoların tartışılması neticesinde ortaya çıkan bir varsayım olduğunu belirtmek gerekse de 2022 yılının Temmuz ayında Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te düzenlenen "Afganistan'ın Güvenlik ve Ekonomik Gelişmesi" başlıklı konferansta Taliban Dışişleri Bakanı Emir Han Muttaki'nin yaptığı açıklamalar, kaos planı fikrinin yadsınamayacak kadar ciddi olduğunu ortaya koymuştur. Çünkü Muttaki, Kabil'in Taliban'ın kontrolüne girdiği gün, devrik rejim tarafından DEAŞ üyesi 1800 teröristin serbest bırakıldığını öne sürmüştür.[1] Bu da üzerine tartışılması gereken bir iddiadır.

Sonuç olarak ABD'nin terör örgütleriyle olan ilişkileri yeni bir mevzu değildir. Terör örgütü DEAŞ'ın Suriye'den Amerikan eskortluğunda Afganistan'a taşındığı hatırlandığında, bu planın gerçek olma ihtimali vardır. Bu nedenle de Muttaki'nin iddiaları oldukça mühimdir. Çünkü Gani rejiminin ABD tarafından kontrol edildiği ve o dönemde gerek ABD'li isimlerin gerekse de ABD'nin işbirlikçilerinin kritik kamu görevlerini üstlendiği bilinmektedir. Bu da ABD'nin çekilirken son vuruşu DEAŞ üyesi teröristleri serbest bırakarak yapmış olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

Terör örgütü DEAŞ'a biçilen rolün ise Afganistan'ın iç savaşa sürüklenmesine katkı sağlaması, bu savaşın patlak vermesi halinde bir mezhep savaşına dönüşmesinde belirleyici rol oynaması ve mezhep savaşının tüm bölgeye radikalleşme bağlamında yayılmasına öncülük etmesi olabilir. Nitekim söz konusu terör örgütünün zaman zaman Özbekistan ve Tacikistan'a füze saldırıları düzenlediğini iddia etmesi de tehlikenin boyutunu gözler önüne sermektedir.

ANKASAM ANALİZ

Orta Asya'da Su İşbirliği: İstikrar ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Temeli

Yaşam kaynakları, her zaman dünya düzenini belirleyen itici güç olmuştur. Bu basit ama evrensel kural hem jeoekonomiğin hem de jeopolitiğin temelini teşkil etmektedir. Bununla birlikte son yıllarda artan çevresel kaygılar, su sorunlarını devletlerarası anlaşmazlıkların en önemli gündem maddesi haline getirmiştir. Bu bağlamda suyun stratejik bir kaynak ve aynı zamanda Orta Asya'nın sürdürülebilir kalkınmasının temeli olduğu düşünüldüğünde, sınır aşan su kullanımı meselelerinin ele alınmasının bölgesel işbirliği arayışlarının temel dinamiği haline geleceği öngörülebilir.

Hali hazırda beş Orta Asya ülkesinde 76 milyon insan yaşamaktadır. Bölgenin önemli su kaynaklarının çoğu; Tanrı Dağları, Hindukuş Dağları, Wahan Dağları ve Pamir Dağları'ndaki kar ve buzulların erimesinden gelmekte ve esasen Siri Darya ile Amu Darya nehirleri olmak üzere ortak su kaynaklarında birleşmektedir.

Bölgede yaşayan insanların çoğu doğrudan veya dolaylı olarak tarım faaliyetleri hasebiyle suya bağımlıdır. Nitekim Orta Asya'nın enerji ihtiyacının %90'ı hidroelektrik kaynaklardan karşılanmaktadır.[1] Bu da suyu çok daha önemli hale

Perizat RISBEKKIZI
ANKASAM Orta Asya Araştırma Asistanı

getirmektedir. Dahası bölge devletleri; artan nüfusun da etkisiyle su talebinde de artış yaşamaktadır. Bu da sudan kaynaklanan ihtilaflara yol açmaktadır. Kuşkusuz bu durum, birtakim riskleri de barındırmaktadır.

Dahası küresel ısınmaya paralel olarak Orta Asya'daki yıllık sıcaklık ortalamasının 2100 yılına kadar 6,5°C artması beklenmektedir.[2] Yani iklim değişikliği, kuraklığa da neden olabilir. Yine artan sıcaklıkların su talebini arttırdığı ve buna ek olarak sulama mevsimini kısalttığı bilinmektedir.

Söz konusu gelişmeler, tarım ve hidroelektrik enerjinin temini noktasında devletlerin çıkar çatışmasına sürüklenmesini ve daha da önemlisi bölge genelinde gıda güvenliği sorununun gelişmesini beraberinde getirebilir. Bu da bölgesel istikrarsızlığa yol açabilecek siyasi sonuçlar doğurabilir. Örneğin Karakalpakistan'daki son hadiseler ele alındığında, yaşanan problemlerin nedenlerinden birinin de akut su kıtlığı nedeniyle karşılaşılan sosyoekonomik sorunlar olduğu anlaşılmaktadır. Benzer örneklerin ilerleyen dönemlerde artması olasıdır. Bu da Orta Asya ülkelerinin zayıflıklarını kendi siyasi ve ekonomik çıkarları doğrultusunda kullanmak isteyen aktörlerin bölgedeki istikrarsızlığı derinleştirmelerine neden olabilir.

Tüm bu nedenlerden ötürü Orta Asya ülkeleri, potansiyel sorunların ciddiyetini fark ederek sınırlı su kaynaklarını en verimli şekilde kullanmanın yollarını aramaktadır. Bu durum ise bölgesel işbirliğini devletler açısından zaruri hale getirmektedir. Zaten bu yüzden Orta Asya ülkeleri, bazı öncelikler doğrultusunda koordineli çalışmaya çabalamaktadır.

Bu önceliklerden ilki, sınır aşan su kaynaklarının kullanımı noktasındaki işbirliğini geliştirmektir. Zira Gıda, enerji ve su güvenliğinin sağlanmasında Orta Asya ülkeleri için suların faydalı bir biçimde yönetilmesi müzakerelerde bulunmayı gerektirmektedir. Bu anlamda Orta Asya Devlet Başkanları İstişare Toplantılarının kritik bir rolünün bulunduğu söylenebilir. Bunun en somut örneği ise 21 Temmuz 2022 tarihinde Kırgızistan'ın Çolpan-Ata şehrinde düzenlenen 4. İstişare Toplantısı'nın bir neticesi olarak imzalanan Orta Asya Yeşil Gündem Programı'dır. Anlaşılabacağı üzere bu program, bölgesel işbirliği noktasında tüm devletlerin çıkarlarına katkıda bulunacak bir arayışın bulunduğu ortaya koymaktadır.

Üstelik bölge devletlerinin suyun kullanımı ve kaynakların yönetimi konusundaki başarısı, bölgesel işbirliği süreçlerine de hizmet etmektedir. Örneğin Taşkent ile Duşanbe, Tacikistan'da inşa edilmek istenen Rogun Hidroelektrik Santrali konusunda uzlaşmayı başarmıştır. Ayrıca iki ülke arasında Zarafşan Nehri havzasının

ortak kullanımı ve 320 MW kapasiteli iki hidroelektrik santralinin inşa edilmesi noktasında da anlaşmaya varılmıştır.[3] Bir diğer örnek de 2021 yılında Özbekistan ile Kazakistan'ın Toktogul Hidroelektrik Santrali'nden su boşaltılması karşılığında Kırgızistan'a kış ayları boyunca yeterli elektriği tedarik etme noktasında anlaşmasıdır.[4] Zira Kırgızistan ve Tacikistan, elektrik üretmek için suya ihtiyaç duyarken; Özbekistan, Kazakistan ve Türkmenistan'ın sulama için suya ihtiyacı vardır. Kısacası bölge ülkelerinin su alanındaki işbirliğini güçlendirmeye yönelik attığı adımlar oldukça önemlidir.

Bölge devletleri açısından öncelik teşkil eden ikinci husus ise suyun temini konusunda alınacak ulusal önlemlerdir. Zira ulusal düzeyde alınan tedbirler, su krizinin yönetilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu duruma Özbekistan ve Türkmenistan'da 2030 yılına kadar Su Sektörünün Gelişimi Konsepti çerçevesinde yürütülen politikalar örnek gösterilebilir. Benzer bir şekilde Tacikistan'da 2016-2025 dönemlerini kapsayacak biçimde Su Sektörü Reform Programı yürütülmektedir. Kırgızistan da 2021-2025 yılları için Tarımsal Kalkınma Konsepti çerçevesinde çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Kazakistan'da ise Kazakistan Ekoloji, Jeoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı tarafından bir Su Yasası hazırlandığı bilinmektedir. Bu yasa tasarisinin 2023 yılında Kazakistan Parlamentosu'na sunulması planlanmaktadır.

Özetle Orta Asya devletlerinin tamamı, su kaynaklarının korunmasının ve daha verimli hale getirilmesinin yanı sıra kaynakların kullanımı noktasında da yasal çerçevelerin iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler yapmaktadır.

Sonuç olarak Orta Asya ülkeleri, suya dair akut problemleri göz ardı etmemekte, su sorununun birbirleri arasındaki rekabette kullanılmasına karşı çıkmakta ve hassas bir yaklaşım çerçevesinde uzlaşmaya çalışmaktadır. Buna yönelik müşterek programlar geliştirdiği gibi ulusal önlemlerin de alındığı söylenebilir. Böylece su, bir çatışma nedeni değil; işbirliği aracına dönüşmektedir. Bu da bölgesel entegrasyon süreçlerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

[1] "Интегрированное управление водными ресурсами в Центральной Азии: Проблемы управления большими трансграничными реками", Global Water Partnership, iwrm-ca-tp.pdf (gwp.org), (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

[2] "Центральная Азия: на пути к укреплению водной безопасности и устойчивости экономики", World Bank, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/118891591902636538/pdf/Central-Asia-Towards-Water-Secure-Sustainable-Economies.pdf>, (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

[3] "Узбекистан намерен закупать энергию с Рогунской ГЭС в летний период", Gazeta UZ, <https://www.gazeta.uz/ru/2022/06/02/rogun/>, (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

[4] "Кыргызстан предоставит Казахстану и Узбекистану воду в обмен на электроэнергию", Sputnik, <https://ru.sputnik.kg/20210614/kyrgyzstan-uzbekistan-kazakhstan-voda-elektroenergiya-soglasheniya-1052857042.html>, (Erişim Tarihi: 27.07.2022).

ANKASAM ANALİZ

Avrupa'nın Yeni Hint-Pasifik Açılımı

"Hint-Pasifik" kavramının üzerinde uzlaşmış net bir tanımı olmamakla birlikte, Avrupa'daki birçok ülke/organizasyon tarafından farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bunlar içerisinde bölgeye yönelik strateji belgesi yayınlayan ilk ve bölgede toprağı olan tek Avrupa Birliği (AB) üyesi ülke Fransa'dır. Bu kapsamda Paris yönetiminin strateji belgesinde coğrafi bir tanım yer almasa da doküman kapağındaki haritadan anlaşıldığı üzere, "Afrika'nın doğu kıyılarında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) batı sahillerine kadar uzanan bölge", Hint-Pasifik coğrafyası olarak nitelendirilmektedir.[1]

Diğer Avrupalı devletlerin de bu kavramsal-laştırmaya katkıda bulduklarını söylemek mümkündür. Örneğin Almanya'nın strateji belgesinde Hint-Pasifik; "Hint Okyanusu ve Pasifik olarak karakterize edilen tüm bölge" şeklinde ifade edilmiştir.[2] Hollanda'nın bölgeye yönelik strateji belgesinde ise "Pakistan'dan Pasifik adalarına kadar uzanan bölge" açıklaması yer almıştır.[3] İngiltere merkezli düşünce kuruluşu Policy Exchange'e göre de Hint-Pasifik'in tanımı, "Hindistan alt kıtasından yukarı Güneydoğu Asya ve Çin'e; oradan da Kuzeydoğu Asya ülkeleri olan Japonya ve Kore'ye kadar uzanan bölgedir".[4]

Emekli Deniz Albay Ferhan ORAL
ANKASAM Güvenlik Danışmanı

Almanya, Hollanda ve Fransa'nın bölgeye yönelik strateji belgelerinden istifade edilerek hazırlanan AB'nin 16 Eylül 2021 tarihli Hint-Pasifik Strateji Belgesi'nde ise Hint-Pasifik; "Afrika'nın doğu sahillerinden Pasifik ada devletlerine kadar uzanan geniş coğrafya" şeklinde tanımlanmıştır.[5]

Tüm farklı tanımlamalara rağmen Hint-Pasifik bölgesinin; %90'ı denizler üzerinden yapılan dünya ticaretinde %25 gibi hatırı sayılır orana ev sahipliği yapan Malakka Boğazı gibi kilit noktalara sahip olduğu, dünyanın en büyük pazarı niteliğinin bulunduğu, AB'nin bölgeye yılda 90 milyar dolar tutarında yatırım yaptığı ve bölgeden geçen deniz rotalarındaki bir kesintiye bağlı yaşanacak aksaklıkların çok ciddi sonuçlar doğurma potansiyelinin olduğu ifade edilebilir.

Hint-Pasifik bölgesine artan ilgi ve bu terimin jeopolitik bir konsept olarak kullanılmaya başlanması, dünyanın ekonomik ve politik ağırlık merkezinin de söz konusu bölgeye kaydığının göstergesidir. Avrupa'nın bölgeye olan ilgisi, Covid-19 salgını döneminde yaşanan konteyner krizinin de etkili olduğu tedarik zincirinde oluşan aksaklıklar sonrasında artmıştır. Çin'e olan bağımlılığı, azaltma ve bölge ülkeleriyle öncelikle Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN), daha sonra Güney Kore, Yeni Zelanda, Hindistan ve Avustralya gibi ülkeler üzerinden alternatif ticaret ortaklıklarını geliştirme çabaları da yaşanan bu gelişmenin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Bölgeye yönelik strateji belgesi yayınlayan üç AB üyesinin dokümanları incelendiğinde dikkat çeken ortak hususlar; bölgenin önemini her geçen gün artırdığı, başta ticari olmak üzere ilişkilerin bölge ülkelerinin genelini kapsayacak şekilde geliştirilmesi ve çeşitlendirmesi gerektiği, ASEAN'la işbirliğinin önemi, çok taraflılık, başta denizde seyir serbestisi (Freedom of Navigation) olmak üzere Birleşmiş Milletler (BM) Deniz Hukuku Sözleşmesi kurallarına bağlılık ve Hint-Pasifik deniz ulaştırma rotalarının güvenliğinin sağlanması kapsamında bölgeye savaş gemisi gönderme konusundaki isteklilik olarak ön plana çıkmaktadır.

Hint-Pasifik'te toprağı olan (La Réunion ve Mayotte Adaları, Yeni Kaledonya ve Fransız Polinezyası, Wallis ve Futuna Adaları ile Fransız Güney ve Antarktika Toprakları) tek AB üyesi olarak Fransa'nın bölgede 1,6 milyon vatandaşı yaşamaktadır. Bu nedenle Paris yönetiminin egemenliğindeki adaların oluşturduğu Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) sayesinde Fransa, dünyada 100.2 milyon km² ile ikinci büyük MEB'e sahip ülkedir. Ayrıca bölgede 8000'e yakın askerî bulunan Fransa, deniz kuvvetleri unsurlarıyla da bölgede sürekli varlık göstermektedir. Fransa Cum-

hurbaşkanı Emmanuel Macron'un 2018 yılında yaptığı Uzakdoğu gezisi esnasında gündeme getirilen çok kapsamlı ve dört sütuna dayandırılan (güvenlik ve savunma, ekonomi, çok taraflılık ve ortak değerlere bağlılık) strateji belgesi de bu anlamda ayrı bir inceleme konusu olabilecek niteliktedir.

Almanya'nın 1 Eylül 2020 tarihinde yayınlanan strateji belgesinde önemli görülen hususlardan ilki, "bölgeye yönelik siyasetin, hiçbir ülkenin soğuk savaş zamanında olduğu gibi taraf seçmek zorunda kalmayacağı bir yapıda oluşturulması gerektiği" ifadesidir. Önemli bulunan diğer hususlar ise; dünyanın en yoğun ticari trafiğine sahip Malakka Boğazı'nın aynı zamanda deniz haydutluğundan da en çok etkilenen bölge olması nedeniyle ilave koruma gerekliliğinin tespiti ve Kuzey Kore'ye uygulanan BM yaptırımlarının kontrolü için verilecek görevlere hazır olunduğunun vurgulanmasıdır.

Büyük bölümü AB'ye tavsiyeler şeklinde yazılan ve AB'nin kendi stratejik çıkarlarının peşinden gitmesi gerektiği sıklıkla hatırlatılan Hollanda'nın 2020 yılının Kasım ayında yayınlanan strateji belgesindeki en vurucu unsur ise "bölgedeki çoğu ülkenin, Hint-Pasifik coğrafyasını büyük güçlerden birinin piyonu olmaktan kurtaracak veya bu güçlerin kendi arasındaki mücadeleden zarar görmesini engelleyecek bir arayış içinde olduğunun" tespit edilmesidir. Dikkat çeken bir diğer husus da tek taraflı stratejik bağımlılıkları azaltma yollarının AB üyeleri veya kendisi gibi düşünen diğer ülkelerce araştırılması gerektiğine yönelik cümlelerdir.

AB'den ayrılmakla birlikte tarihsel olarak bölgeye ilgisi devam eden İngiltere'nin özel olarak Pasifik'e yönelik bir strateji belgesi bulunmamakla birlikte; 2 Temmuz 2021 tarihinde yayınlanan "Rekabet Çağında Küresel Britanya: Güvenlik, Savunma, Gelişim ve Dış Politika'nın Bütünleşik Değerlendirmesi"[6] adlı raporun "Hint-Pasifik'e Kayış: Bir Çerçeve" başlıklı bölümünde, bölge siyaseti ele alınarak Körfez'de kesintisiz devriye görevi yapılan Kipion Harekâtı[7] kapsamında Kraliyet Donanması'na bağlı unsurlarla Bahreyn'deki komuta merkezinden idare edilen deniz varlığının 1980 yılından bu yana mevzubahis coğrafyada bulunduğu ifade edilmiştir.

AB üyesi üç ülkeye ait her üç strateji belgesinin satır aralarından anlaşıldığı kadarıyla, bahse konu olan ülkeler, ABD'ye olan aşırı bağımlılıktan kurtulmayı ve Washington ile Pekin arasındaki ekonomik savaştan uzak kalmayı amaçlıyor gözükmektedir. Covid-19 salgını sonrasında daralan ekonomiler ve Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından artan enerji fiyatlarının da etkisiyle yaşanan küresel çaptaki enflasyon artışı ve Uluslararası Para Fonu'nun

(IMF) da öngördüğü şekilde ekonomilerdeki resesyon endişesi, Rusya'yla zaten kopma noktasına gelen ilişkiler nedeniyle Avrupa'yı Çin'e de alternatif aramaya itmiştir. Dünya'nın en hızlı büyüyen bölgesi olarak öne çıkan Hint-Pasifik ülkeleriyle işbirliği, Covid-19 salgını ve Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında Avrupa için önemli bir alternatif olarak gündeme gelmektedir.

Tüm bunların yanı sıra bölgede küresel güçler arasında ekonomik ve teknolojik alanda yoğunlaşan rekabetin son dönemde güvenlik alanına da kaydığını ve bunun Doğu ve Güney Çin Denizi'nde gözle görülebilir hale geldiğini de belirtmek gerekmektedir. Her ne kadar Avrupa'ya uzak bir coğrafya olsa da bölgedeki çatışmaların Avrupa'nın refah ve güvenliği için olumsuz sonuçlar doğuracağı ve bu nedenle de Avrupa ve Asya'nın ekonomik konularda olduğu kadar siyasi ve güvenlik meselelerinde de birlikte çalışması gerektiği, strateji belgelerinde net bir şekilde ifade edilmektedir.

Almanya, Hollanda ve Fransa'nın strateji belgelerinden istifade edilerek hazırlanan AB'nin Hint-Pasifik Stratejisi'nde, Hint-Pasifik ile angajmanı güçlendirme ihtiyacının gerekçesi, ekonomik verilerle açıklanmış ve söz konusu ülkelerin belgelerinde de olduğu gibi, ASEAN'la işbirliği yapılmasının önemi vurgulanmıştır. Bu bağlamda "sürdürülebilir ve kapsayıcı refah, yeşil dönüşüm, okyanus yönetimi, dijital yönetim ve ortaklıklar, bağlantısallık, güvenlik ve savunma ile insan güvenliği" yedi öncelik alanı olarak belirlenmiştir.

Bahsi geçen alanlardan güvenlik ve savunma kısmında; deniz ulaştırma hatlarının güvenliğinden ve Hint-Pasifik bölgesinde kapasite geliştirme faaliyetleriyle güçlendirilmiş deniz varlığından bahsedilmektedir. Deniz varlığıyla ilgili olarak da Somali açıklarındaki deniz haydutluğu ile mücadele kapsamında AB Somali Deniz Gücü'nün (EUNAVFOR-Somalia/Operation Atalanta); Japonya, Pakistan, Hindistan ve Cibuti gibi Hint-Pasifik coğrafyasındaki partnerlerle ortak faaliyetler yürüttüğü ve bu tip faaliyetlerin devam edeceği dile getirilmiştir.

Ayrıca, Gine Körfezi'ndeki deniz haydutluğuyla mücadele kapsamında geliştirilen "Koordineli Deniz Varlığı Konsepti"nin de ihtiyaca bağlı olarak Hint-Pasifik'te de uygulanabileceği belirtilmiştir.

AB üyesi ülkelerin, bölgede iki yılda bir düzenlenen RIMPAC tatbikatlarına ve Atalanta Harekâtı'na katılmalarına ek olarak Hint-Pasifik bölgesinde kendi milli bayraklı gemilerini görevlendirmelerini de artırdığı görülmektedir. Üstelik bu duruma

AB'den ayrılan İngiltere'de dahildir.

Ülke bazında ele almak gerekirse; Almanya'nın Bayern isimli firmasının 2 Ağustos 2021-18 Şubat 2022 tarihleri arasında, İngiliz Queen Elizabeth uçak gemisi grubunun 1 Mayıs-9 Aralık 2021 tarihleri arasında icra ettiği görevler ve 2021 yılının Eylül ayında başlayıp 10 ay boyunca devam eden Fransız Charles de Gaulle uçak gemisi grubunun Pasifik görevlendirmeleri, bu duruma örnek gösterilebilir.

AB'nin bölgeye yönelik strateji belgesini yayınlanmasından sonra, 2022 yılının Şubat ayında Rusya-Ukrayna Savaşı patlak vermiş, aynı senenin Mart ayında AB Konseyi tarafından onaylanan ve Avrupa'nın savunma ve güvenlik alanındaki stratejik özerkliğinde önemli bir adım olarak görülen "Stratejik Pusula" belgesi yayınlanmış ve yine 2022 yılının Haziran ayında gerçekleşen NATO Madrid Zirvesi'nde "NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti"[8] yayınlanmıştır.

Bu gelişmeler vesilesiyle Rusya-Ukrayna Savaşı'nın NATO üyelerinin bağıllığını güçlendirdiği anlaşılrsa da yaşanan gelişmelerin ekonomik etkileri gün geçtikçe daha sarsıcı bir şekilde hissedilmiştir. İşin ekonomik boyutunun ön plana çıkmasıyla NATO'nun Stratejik Konsepti'nde yer alan bölgeye yönelik "güvenlik" temalı ifadeler de en azından Avrupalı müttefikler açısından bir bakıma havada kalmıştır. Yaşanan gelişmeler, Avrupa'nın Hint-Pasifik coğrafyasına olan ilgisinin öncelikle ekonomik hassasiyetler üzerinden devam edeceğine işaret etmektedir.

21 Mart 2022 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanan Stratejik Pusula'da[9] yer alan Hint-Pasifik'le ilgili ifadeler ele alındığında ise bölgenin önemine yapılan vurgunun tonunun arttığı, bölgedeki istikrar ve güvenlikle ilgili jeopolitik ve ekonomik ilginin "hayati" boyutta olduğunun ifade edildiği görülmektedir. Belgenin "ortaklar" bölümünde, yine artan şekilde önemli bir bölge haline gelen Hint-Pasifik'te ASEAN'la değişik konularda farkındalık paylaşımı ve bilgi değişiminin geliştirileceği belirtilirken; Hint-Pasifik stratejisinde belirtildiği şekilde bölgedeki deniz gücü varlığının arttırılacağı ve Japonya, Güney Kore, Hindistan, Pakistan ve Vietnam'la hâlihazırda savunma ve güvenlik alanında yapıcı temaslarda bulunulduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak AB deniz unsurlarının Japonya, Güney Kore, Cibuti ve Hindistan gibi bölge ülkeleriyle müşterek bir deniz tatbikatı ve liman ziyareti yaptığı dile getirilmiştir. Söz konusu dokümanda; uluslararası deniz hukukuna saygı duyulması, anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü, kural temelli uluslararası düzen ve insan hakları gibi konularda Çin'le diyalog ve istişarelere devam edileceği dile

getirilmiştir. Dokümanın sonunda yer alan hedefler bölümünde ise "2023 yılına kadar Hint-Pasifik'te AB deniz unsurlarının daha sık liman ziyaretinde bulunması ve bölgedeki ortaklarla fiili deniz tatbikatlarının icra edilmesi" gibi amaçlardan bahsedilmiştir.

AB'nin Hint-Pasifik stratejisini yayınlaması sonrasında yaşanan bir diğer gelişme de NATO'nun yeni Stratejik Konsepti'ne eski konseptte jeopolitik mücadele alanlarında yer almayan Hint-Pasifik bölgesinin dahil edilmiş olmasıdır. Konseptte, bölgedeki gelişmelerin Avrupa-Atlantik güvenliğine olan etkisi, göz önüne alınarak Hint-Pasifik'in NATO için önemi vurgulanırken; ortak güvenlik endişelerinin çözümü noktasında bölgedeki mevcut ve yeni ortaklarla diyalog ve işbirliğinin güçlendirileceği belirtilmiştir.

Hâlihazırda NATO'nun Akdeniz'deki Deniz Muhafızı Harekâtı'na katılan Daimi Deniz Güçleri'nin (Standing Naval Forces-SNF) kuvvet teşkilinde yaşanan sıkıntılar, Hint-Pasifik bölgesine güç nakledebilecek ve bunların lojistik desteğini sağlayabilecek sınırlı üye bulunması ve mali kaynaklı sıkıntılar ile NATO sorumluluk sahası dışında bulunan bölgeye yapılacak görevlendirmeler için 30 üyenin tamamının onayının alınmasının gerekmesi gibi nedenlerle NATO bayrağıyla bölgede gemi bulundurmanın çok da kolay olmayacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak; üç üye ülkenin şekillendirdiği AB Hint-Pasifik Stratejisi'nde yer alan ifadelerle rağmen ASEAN'la geliştirilecek işbirliğinin bölgesel ilişkilerin geliştirilmesine beklenen katkıyı sağlaması, Batı yanlısı ASEAN üyelerinin Çin'e olan ekonomik bağımlılıkları ve tarafsız kalma arzuları nedeniyle oldukça zordur. Japonya, Güney Kore, Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ASEAN'a üye olmayan bölge ülkeleriyle veya Çin'in yumuşak karnı olarak görülen Tayvan'la geliştirilecek ilişkilerin de bölgedeki istikrara katkısının sınırlı kalacağı; hatta olumsuz etki yaratacağı öngörülebilir. Gerek coğrafi mesafenin uzaklığı gerek Çin etkisi gerekse de Fransa dışındaki ülkelerin askeri unsurlarını bölgede destekleyebilecek lojistik altyapısının bulunmaması nedeniyle deniz güvenliğine ilişkin yaşanabilecek sorunlarda, AB üyesi ülkelerin deniz unsurların "oyun değiştirici" bir etkisinin olması beklenmemektedir.

AB'nin yeni stratejisi; birliğin kendi çıkarlarını, Hint-Pasifik'teki Batı yanlısı güçlerin çıkarlarıyla uyumlu hale getirdiğini göstermektedir. Ayrıca Almanya'nın strateji belgesinde de belirtildiği şekilde Avrupa'nın Soğuk Savaş dönemindeki gibi bir "bloklaşma" yaratılmasının aksine; ekonomik açıdan çıkarlarını gözleterek Çin'le ilişkileri olması gerektiği seviyede tutacağı öngörülebilir.

ir. Fakat bunu yaparken de savunma ve güvenlik konularında ABD yanlısı bir tutumla dengeyi sağlaması olasıdır. Ancak denge adına bölgeye gönderilecek savaş gemilerinin, bölgede zaten yüksek olan tansiyonu daha da tırmandırmaları da ihtimal dahilindedir.

[1] "France's Indo-Pacific Strategy", Ministry for Europe and Foreign Affairs, https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/en_dcp_a4_indopacifique_022022_vf-4_web_cle878143.pdf, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[2] "Policy Guidelines for the Indo-Pacific", Federal Foreign Office, <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2380514/f9784f7e3b3fa1bd7c-5446d274a4169e/200901-indo-pazifik-leitlinien-1-data.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[3] "Indo-Pacific: Guidelines for Strengthening Dutch and EU Cooperation with Partners in Asia", Government of the Netherlands, <https://www.government.nl/documents/publications/2020/11/13/indo-pacific-guidelines>, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[4] "A Very British Tilt", Policy Exchange, <https://policyexchange.org.uk/wp-content/uploads/A-Very-British-Tilt.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[5] "The EU Strategy for Cooperation in The Indo-Pacific", European Commission, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/jointcommunication_2021_24_1_en.pdf, (Erişim Tarihi: 26.07.2022).

[6] "Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy", Government UK-Cabinet Office, <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>, (Erişim Tarihi: 25.07.2022).

[7] "Operation Kipion", Royal Navy, <https://www.royalnavy.mod.uk/news-and-latest-activity/operations/red-sea-and-gulf/operation-kipion>, (Erişim Tarihi: 26.07.2022).

[8] "NATO 2022 Strategic Concept", NATO, <https://www.nato.int/strategic-concept/>, (Erişim Tarihi: 26.07.2022).

[9] "A Strategic Compass for Security and Defence", The European External Action Service (EEAS), https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf, (Erişim Tarihi: 26.07.2022).

ANKASAM ANALİZ

Afganistan'ın Dünyaya Açılan Kapısı: Özbekistan

Afganistan, yaklaşık 40 yıldır savaşlar, rejim değişiklikleri ve işgallerle anılan bir ülkedir. Bu süreçte çeşitli devletler, emperyalist ve sömürgeci politikalarla Afganistan siyasetinde etkili olmaya çalışmıştır. Söz konusu amaçların ve çıkarların neticesinde ülke, bölgesel ve küresel sorunlarıyla anılmaya başlamış ve savaşın değişen doğasına paralel olarak vekâlet savaşlarının da etkisiyle bir terör havzası haline gelmiştir. Zira Irak ve Suriye'de savaş tecrübesi edinen terör örgütü Devletül Irak ve's Şam (DEAŞ) bile, Afganistan merkezli istikrarsızlıktan istifade ederek sözde Horasan Emirliği (ISKP)

üzerinden kendisine yeni bir etki ve yaşam alanı oluşturmaya çalışmıştır. Özellikle de Afganistan'daki güç boşluğunu fırsata çevirmeye çalışan terör örgütü DEAŞ, bölgedeki en önemli tehdit kaynaklarından birine dönüşmüştür. Çünkü söz konusu terör örgütü tarafından Afganistan, önemli imkânları ve fırsatları barındıran coğrafya şeklinde değerlendirilmiştir.

Bu süreçte çeşitli devletlerin Afganistan'a yönelik politikaları, ülkedeki krizin derinleşmesine ve tehditlerin artmasına sebebiyet vermiştir. Bu duruma Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD)

Emrah KAYA
ANKASAM Orta
Asya Uzmanı

hem işgali hem de geride kendi ayakları üzerinde durması mümkün olmayan bir yönetim bırakarak ülkeden çekilmesi örnek gösterilebilir.

Afganistan'a yönelik yürütülen politikaların yalnızca bu ülkeyi değil; bölge devletlerini de tehdit ettiği bilinmektedir. Ancak Şiiiler/Hazaralar üzerinden politika izleyen İran, olası bir sorun karşısında kendi vekil aktörünü hazırlamış gözükmektedir. Çünkü İran'ın desteğiyle Suriye'de savaş tecrübesi kazanan Şii Afganların oluşturduğu Fatimiyun Tugayı, ilerleyen dönemlerde ihtiyaç hasıl olması halinde Tahran tarafından Afganistan'da da kullanılabilir.

Öte yandan Pakistan'ın Taliban'la yakın ve köklü ilişkilerinin bulunduğu bilinmektedir. Başta Fransa olmak üzere Batılı aktörlerin genel olarak Penşir Hareketi'ni desteklediği söylenebilir. Rusya ve Çin de kendi çıkarları çerçevesinde çeşitli dönemlerde Taliban'la yakınlaşmaktadır.Zira ABD, Afganistan'dan çekilmeden önce Rusya ve Çin'in Taliban'ı desteklediğine dair güçlü iddialar vardır.

Bu noktada dikkatleri çeken en önemli aktörler ise Orta Asya'daki Türk devletleridir. Afganistan'a komşu olan Özbekistan ve Türkmenistan'ın herhangi bir aktörü desteklemek gibi bir politika izlemedikleri söylenebilir. Zira iki devlet de güney sınırlarının istikrarlı olmasını ve Orta Asya ile Güney Asya arasında güçlü bir bağ kurulabilmesini istemektedir. Bu yüzden de gerek Taşkent gerekse de Aşkabat, Kabil'deki karar alıcılar kim olursa olsun istikrarlı bir Afganistan ve bölge için işbirliği yapmayı seçmektedir. Bunun en önemli kanıtlarından biri de Türkmenistan'ın Taliban öncesi ve sonrası dönemde Afganistan'a yönelik insani yardım faaliyetlerini sürdürmesidir. Benzer bir şekilde Özbekistan da Trans-Afgan Ulaştırma Koridoru'nun inşası için yürüttüğü görüşmeleri Taliban döneminde de sürdürmüştür.

Anlaşılacağı üzere,söz konusu aktörlerin Afganistan'a dair emperyal hedefleri yoktur. Özellikle de Özbekistan, Afganistan'la ortak projeler gerçekleştirebileceğini ve böylece bahse konu ülkenin kalkınmasına destek sağlayabileceğini düşünmektedir. Bu yüzden de Taşkent yönetimi, Afganistan'ın istikrara kavuşmasına hizmet edecek şekilde kazan-kazana mantığına dayalı pragmatist ilişkiler geliştirmeye odaklanmıştır.

Özbekistan, mevzubahis tutumunun yanı sıra Afganistan'ın sorunlarının dünyaya duyurulması; gerçekçi, mantıklı ve bölge dinamiklerine uygun çözüm yollarının bulunması ve Afganistan'a dair uluslararası kamuoyunda bir bilinç oluşturması konusunda

çalışmaktadır. Bunun için de Taşkent, uluslararası konferansları bir araç olarak kullanmaktadır.

Tarihsel olarak bakıldığında 1999 yılında Afgan Sorunu'nun barışçıl çözümüne dair Taşkent Deklarasyonu, 2017 yılının Aralık ayında "Orta Asya+Afganistan" mekanizması, 26-27 Mart 2018 tarihlerinde "Afganistan Hakkında Taşkent Konferansı" ve 15-16 Temmuz 2021 tarihlerinde "Orta ve Güney Asya: Bölgesel Bağlantısallık. Sinamalar ve Fırsatlar" başlıklı konferans, Özbekistan'ın yapıcı çabalarını ortaya koyan mühim örneklerdir.[1] Son olarak da Taşkent yönetimi, 26 Temmuz 2022 tarihinde "Afganistan: Güvenlik ve Ekonomik Kalkınma" başlıklı uluslararası konferansı düzenlemiştir. Taşkent'te gerçekleşen konferansa Türkiye, Orta Asya ülkeleri, ABD, Hindistan, Rusya, Çin, İran ve Pakistan gibi devletlerin yanı sıra Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, İslam İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası örgütlerden de temsilciler katılmıştır.

Taliban Dışişleri Bakanı Emir Han Muttaki'nin de katıldığı konferans, Afganistan'daki sorunların ve olası çözüm yollarının dile getirildiği önemli bir etkinlik olmuştur. Diğer ülkelerle resmi ilişkiler kurmak istediklerini belirten Muttaki'nin konuşmasında ve basına yaptığı açıklamalarda yer alan en önemli vurgunun ülkedeki ekonomik kriz olduğu söylenebilir. Zira her ne kadar mevcut durumda yaz mevsimi yaşansa da kış ayları yaklaşmaktadır. Günümüzde büyük bir insani krizle boğuşan Afganistan, dış yardımlarla ayakta kalmaya çalışırken; ekonomik çöküş, sosyal çöküşü de beraberinde getirmektedir.

Sonuç olarak Özbekistan, gerçekleştirdiği konferans diplomasisiyle resmen Afganistan'ın dünyaya açılan kapısına dönüşmüş durumdadır. Özellikle de birbirine rakip olan devletleri bir konferansta buluşturması, Taşkent yönetiminin diplomatik başarısını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra söz konusu konferans, Özbekistan'ın Afganistan'daki sorunlara ne kadar önem verdiğini de gözler önüne sermektedir. Hiç şüphe yok ki; bölgesel istikrarın sağlanması ve kendi ayakları üzerinde durabilen bir Kabil yönetiminin tesis edilmesi, sadece Afganistan'ı, Orta Asya'yı ve Güney Asya'yı ilgilendirmemektedir. Zira DEAŞ gibi aktörlerin faaliyetleri düşünüldüğünde, radikal terörizmin hala en büyük küresel tehditlerden biri olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Afganistan'ı ekonomik ve sosyal sorunlara mahkûm etmek, terör tehdidini çözmek yerine daha da derinleştirecektir.

[1] Mehmet Seyfettin Erol-Emrah Kaya, "Afganistan Barış Süreci: Küresel ve Bölgesel Aktörler", Uluslararası Kriz ve Siyaset araştırmaları Dergisi, 2021, 5(2), s. 432-434.

ANKASAM ANALİZ

Rusya'nın Nükleer Silahları -1: Şeytan II (Sarmat II)

Soğuk Savaş, nükleer silahlarla şekillenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği'nin elindeki nükleer silahlar, söz konusu dönemin ruhuna uygun olarak her an bozulmaya hazır olan barışın korunmasında kritik bir rol oynamıştır. Bilindiği gibi, 1962 yılındaki Küba Krizi, dünyayı nükleer savaşın eşiğine getirmiştir. Ancak nükleer silahlara başvurulmadan tehlike savuşturulmuştur. Bu sürecin hemen ardından başlayan yumuşama dönemi ise ABD ile Sovyetler Birliği'ni kademeli olarak nükleer silahların sınırlandırılması ve azaltılması sürecine sevk etmiş ve NPT, SALT, START ve SORT gibi uluslar-

arası ve ikili sözleşmelerle nükleer silahlar sınırlandırılmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk safhasında, nükleer silahların daha da azaltılmasına yönelik çalışmalar devam etmiş, Washington ile Moskova arasındaki işbirliği, taktik nükleer silahları da içerecek şekilde genişletilmiştir. ABD'nin 2002 yılında 1972 tarihli Füze Savunma Sistemi Sözleşmesi'nden (ABM) çekilmesi, her ne kadar günümüzde yaşanan krizin temellerini atmış olsa da nükleer silahsızlanma gündem- de önemli bir gelişme olmuştur. Öyle ki; döne-

Doç. Dr. Şafak OĞUZ
ANKASAM Güvenlik Danışmanı

min ABD Başkanı Barack Obama, 2009 yılında Prag Zirvesinde “nükleer silahsız bir dünya” hayalinden bahsetmeye başlamıştır. Ancak Rusya-Ukrayna Savaşı, nükleer silahları ve nükleer silahlanma sürecini tekrar uluslararası kamuoyunun gündemine getirmiştir.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline herhangi bir devletin ya da Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) müdahalesini engellemek amacıyla öne sürdüğü “nükleer silah kullanma” tehdidi, nükleer silahlara yönelik tehlikenin hiç de uzak olmadığını bir defa daha hatırlatmıştır.

Her ne kadar dünyanın gündeminde diğer konular daha fazla yer tutmuş olsa da yukarıda da belirtildiği gibi nükleer silahlanma, ABD'nin 2002 yılında 1972 tarihli ABM'den çekilmesinden ve ulusal füze savunma sistemini inşa etmesinden bu yana oldukça hızlanmıştır. Washington yönetimi, bir yandan Konvansiyonel Küresel Ani Vuruş (CGPS) gibi modern ve yeni silahlar üzerinde çalışma yaparken; diğer taraftan da mevcut Minuteman III Kıtalararası Balistik Füze sistemlerini, LGM-35 SENTINEL (GBSD) olarak modernize etmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. Söz konusu çalışmalar, füze savunma sistemlerinin geliştirilmesi, yeni taktik nükleer silahlar ya da yeni taktik nükleer başlıklar gibi çalışmalarla desteklenmektedir.

Moskova yönetimi ise ABD'nin bu çalışmalarına, nükleer silah ve fırlatma araçlarında devrimsel atılımlar yaparak karşılık vermektedir. Nitekim Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in “yenilmez” olarak nitelendirdiği SARMAT füzeleri, “durdurulamaz” olarak nitelendirdiği “ZIRKON” ya da “KINJAL” hipersonik füzeleri gibi silah sistemlerinin yakın zamanda envantere olacağını açıklaması, bahse konu olan durumu teyit etmektedir. Soğuk Savaş dönemine kıyasla, sayıca daha az olsa da nitelik bakımından çok daha üstün olan bu silahlar, aslında 2002 yılında başlayan “Yeni Soğuk Savaş”ın yine nükleer silah temelli olacağını göstermektedir.

Mevzubahis silahlar içerisinde en çok dikkat çekenlerin başında NATO'nun “Şeytan II” (Satan II) olarak isimlendirdiği RS-28 SARMAT MIRV termonükleer füzeleri gelmektedir. 2021 yılını Nisan ayında deneme testinin başarılı geçtiği söylenen ve 2022 yılı sonunda Rusya Ordusu'nun envanterine girmesi beklenen SARMAT füzeleri, 18.000 km menziliyle dünyanın en uzun menzilli Kıtalararası Balistik Füzesi olarak kabul edilmektedir. Yaklaşık 210 ton ağırlığı bulunan, sıvı yakıt teknolojisine sahip ve 3 dakika içerisinde Londra'yı vurabilecek kadar hızlı olan bu füzeler, 10-15 nükleer başlık taşıyabilmektedir ve bir füze, İngiltere ya da Fransa kadar geniş bir bölgeyi yok etme kapasitesine sahiptir.[1] Ayrıca çok sayıda Avangard hipersonik seyir füzesi taşıma kapasitesine sahip olduğu da bilinmektedir. Nitekim Putin, söz konusu silahı tanıtırken “Dünyada henüz böyle bir silah yok ve uzun süre de olmayacak” demiştir.[2]

SARMAT, Rusya'nın stratejik ve politik gücünü oldukça arttırmış ve bu da Kemlin'in söylemlerine yansımıştır. Nitekim Ukrayna Savaşı'nda İngiltere'nin sert söylemleri ve Kiev'e verdiği destek, Moskova'nın dikkatini çekmiş ve bu yüzden de Rusya, İngiltere'yi üstü kapalı bir şekilde nükleer silahlarla tehdit etmeye başlamıştır. Örneğin 2022 yılının Nisan ayında bir Rusya kanalında SARMAT füzesiyle İngiltere'nin vurulmasına ilişkin bir simülasyon yayınlanırken; programın sunucusu daha da ileri gitmiş ve bir SARMAT füzesinin tüm adayı haritadan sileceğini iddia ederek açık bir şekilde İngiltere'yi tehdit etmiştir.[3]

Bir Rus televizyon kanalında İngiltere'nin SARMAT füzesiyle tamamen imha edildiğini gösteren simülasyonun yayınlanmasından sonra, İngiliz medyasında, Yönlendirilmiş Enerji Silahı ya da Lazer Silahı ile Rusya'nın füzelerinin vurulacağı haberlerinin yer alması,[4] silahlanma yarışının hangi boyutlara ulaştığını ortaya koymaktadır. Rusya'nın SARMAT füzesine yönelik çalışmaların, ABD'nin CPGS çalışmalarına karşılık olduğunu beyan etmesi[5] de silahlanma yarışının boyutunu gözler önüne sermektedir. Yine Putin'in uçuş süresi sınırı olmayacak şekilde nükleer enerjiyle çalışan hipersonik silah geliştirme çalışmasından bahsetmesi[6] de tehlikenin geldiği noktayı göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Diğer yandan SARMAT füzesinin farklı yörüngelerde uçuş yeteneği, füze savunma sistemleri tarafından etkisiz hale getirilmesini de engellemektedir. Bu anlamda Putin, silahın tüm füze savunma sistemlerini geçebildiğini dile getirmiştir.[7] Bu yetenek ise ABD tarafından mevcut füze savunma sistemlerinin daha da geliştirilmesini gerektirecek ve en nihayetinde Soğuk Savaş döneminde yaşanan silahlanma yarışının çok daha hızlı bir şekilde tekrarlanmasına yol açacaktır.

Neticede Rusya ile Batı arasında her geçen gün artan kriz ve küresel rekabet, nükleer silahlanmayı da teşvik etmektedir. Bu çerçevede temelleri Soğuk Savaş esnasında atılan nükleer silahlara yönelik ikili ya da uluslararası sözleşmelerin teker teker yürürlükten kaldırılması ve silahlanmanın önündeki hukuki engellerin ortadan kalkması, silahlanma yarışını hızlandırmaktadır. Putin'in “Rusya'nın bu silahları ABD'nin 1972 ABM Sözleşmesi'nden çekilmesinden sonra geliştirdiği”[8] iddiası, nükleer silahlara yönelik uluslararası sözleşmelerin önemini bir kere daha ortaya koymuştur. Son olarak 9 Ağustos 2022 tarihinde Rusya'nın Donald Trump yönetimi tarafından imzalanmayan ve Biden'ın iktidara gelmesinden sonra imzalanarak 5 yıllığına uzatılan “New Start” sözleşmesinin denetimini askıya alması,[9] nükleer silahların azaltılmasına yönelik yürürlükteki son sözleşmenin de akıbetini zora sokmuştur. Yakın dönemde ABD ile Rusya arasında yürürlükte olan son nükleer silah anlaşmasının da yürürlükten kalkması, artık nükleer silahların nicel olarak da sınırlandırılmasına son verecek ve stratejik nükleer silahlar da dahil olmak üzere hayal dahi edilemeyecek bir nükleer silahlanma yarışı kaçınılmaz hale gelecektir.

[1] “Putin Threatens to Deploy New Satan II Nuclear Missile – Which Can Reach Britain in Just Three Minutes-by the End of 2022”, Daily Mail, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-10940009/Putin-threatens-deploy-new-Satan-II-nuclear-missile-reach-UK-just-three-minutes.html>, (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

[2] Elsa Buchanan, “Vladimir Putin Vows to Deploy Satan 2 Nukes by end of Year as Russia Threatens NATO State over Blockade”, The Sun, <https://www.thesun.co.uk/news/18966095/vladimir-putin-deploy-satan-2-nuclear-missile-nato/>, (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

[3] “Putin Horror as Russian TV Shows Simulation of 3-Minute Nuclear Strike on UK”, Express, <https://www.express.co.uk/news/world/1603743/ukraine-live-russia-vladimir-putin-sarmat-missiles-uk-nuclear-war-volodymyr-zelensky>, (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

[4] “Wiping The UK Off Map”-Russia's 200-Ton Monster Missile Threat Takes London By Storm; Britain Responds”, Eurasian Times, <https://eurasianimes.com/wiping-the-uk-off-map-russias-200-ton-monster-missile-threat-to-uk/>, (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

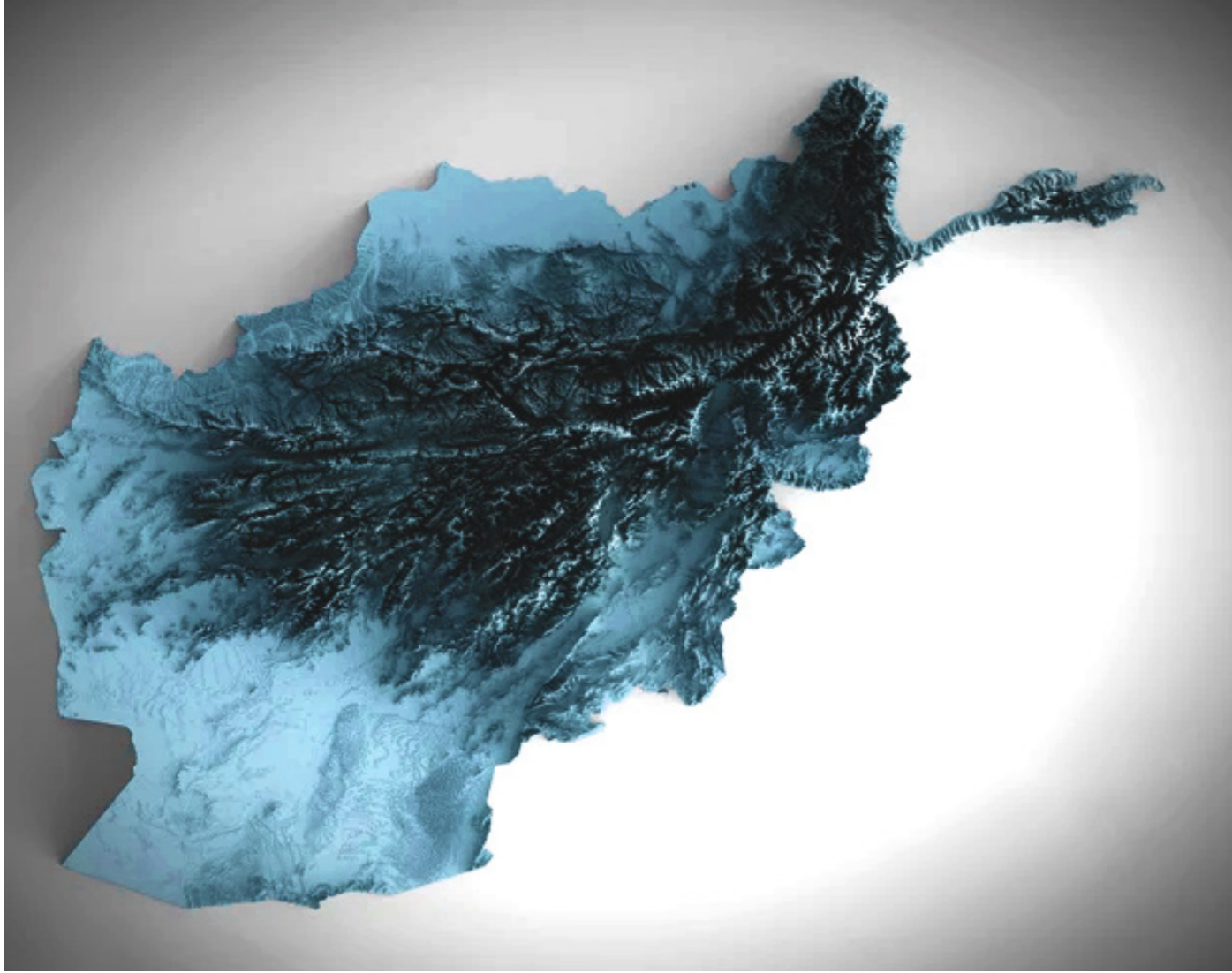
[5] “World's Largest Missile Being Prepared for New Tests in Russia”, Global Times, <https://www.globaltimes.cn/page/202207/1270404.shtml>, (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

[6] “Putin Threatens US Arms Race with New Missiles Declaration”, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/01/vladimir-putin-threatens-arms-race-with-new-missiles-announcement>, (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

[7] Buchanan, a.g.m.

[8] “Putin Threatens US...”, a.g.m.

[9] “Rusya, Yeni START Kapsamındaki Unsurlarını Geçici Olarak Denetime Kapattı”, TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-yeni-start-kapsamindaki-unsurlarini-gecici-olarak-denetime-kapatti-700177.html>, (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

ANKASAM ANALİZ

Taliban'ın Vahan Koridorunu Ele Geçirmesi ve Bölgesel Jeopolitiğe Yansımaları

Geçtiğimiz Temmuz ayının sonunda Pakistan yönetiminin, Vahan Koridoru'nu kuzey-güney yönlü keserek Tacikistan'a ulaşmak için Duşanbe'ye teklifte bulunduğu iddia edilmiştir. Bu konuda "Taliban yanlısı" olarak bilinen ve Afganistan Eski Cumhurbaşkanı Eşref Gani'nin Özel Kalemliği'ni yapmış olan Abdül Kerim Hürrem, Pakistan'ın Tacikistan'la ticaret yapmak için

Vahan üzerinden bir transit yol açmak istediğini duyurmuş ve Taliban Hükümeti'ni uyarak Afganistan'ın tecrit edilme ve parçalanma tehlikesinden bahsetmiştir.[1] Taliban Sözcüsü Zabihullah Mücahid ise iddialara tepki göstererek, "Konuyla ilgili Pakistan'la herhangi bir görüşme yapılmadı. Afganistan topraklarının bir karışından bile taviz verilmeyecek" demiştir.

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik
Uzmanı

[2] Bundan kısa süre sonra ise Vahan Koridoru'nun Taliban tarafından ele geçirildiği duyurulmuştur.[3]

Pakistan'ın Tacikistan'ı "Çin-Pakistan Ekonomi Koridoru'na (CPEC)" bağlama düşüncesi yeni değildir. Hürrem'e göre Pakistan, Hamid Karzai döneminde de Afganistan'dan bu konuda taleplerde bulunmuş ancak bu isteği kabul edilmemiştir. Burada Taliban'ın temel endişesi; Afganistan'ı Çin'e bağlayan Vahan Koridoru'nun Pakistan-Tacikistan bağlantısını sağlayacak şekilde kuzey-güney yönlü olarak kesilmesidir. Bunun pratik sonucu; Orta Asya ülkelerinin koridorlar noktasında Afganistan'a bağımlılığının ortadan kalkmasıdır. Yani Taliban Hükümeti, eğer buna göz yumsaydı, kendi jeopolitik önemini kaybetmiş olacaktır. Başka bir ifadeyle Taliban, Orta Asya devletleri ve Çin'e karşı kullanabileceği elindeki bir kozunu (ekonomi koridorunu) yitirecektir.

Pakistan-Tacikistan bağlantısına Hindistan'ın da karşı çıktığını unutmamak gerekir. Genel anlamda Yeni Delhi, Orta Asya devletlerini Pakistan'a bağlayacak koridor fikrine karşıdır. Hindistan'ın temel itirazı, CPEC'in Keşmir bölgesinden geçmesinedir. Afganistan ve Tacikistan başta olmak üzere bölge devletlerinin Pakistan'la bağlantılarını güçlendirmeleri ve Çin'in projesine dahil olmaları, Hindistan'a yönelik büyük bir tehdit olarak görülmektedir.

Daha da önemlisi Yeni Delhi, böylesi bir senaryoda Afganistan'daki etkinliğini tamamen kaybedeceğini düşünmektedir. Çünkü Pakistan, Hindistan'ın kendi toprakları üzerinden Orta Asya'ya ulaşmasına izin verecek bir transit anlaşmasına karşı çıkmaktadır. Böylece onu sınırlarına hapsedmektedir. Bu anlamda Pakistan'ın Tacikistan'la bağlarını güçlendirme çabası da stratejiktir. Orta Asya devletleri ya Afganistan-İran-Hindistan koridorunu tercih edecek ya da Tacikistan ve Çin üzerinden CPEC'e bağlanacaktır. Tüm bu jeopolitik rekabet, İran ve Pakistan arasında sıkışıp kalmaktadır.

Bu rekabetin merkez oyuncusu ise Taliban'dır. Öyle ki Taliban'ın yaptığı hamleler; Hindistan, Pakistan ve Çin'in jeopolitik etkinliğini kırabilmekte ya da artırabilmektedir. Örneğin 27 Temmuz 2022 tarihinde bir grup silahlı Taliban mensubu, Pakistan'ın Karambar Gölü yakınlarındaki Vahan Koridoru Sınır Karakoluna saldırmış ve bölgeyi ele geçirmiştir. Böylelikle Taliban, Pakistan'ın Vahan Koridoru'nu kullanarak Orta Asya'ya ulaşma ümitlerini kırmıştır.[4]

Vahan'da kontrolü sağlayan Taliban, bu sayede şunları garanti altına almıştır:

- Tacikistan, Pakistan'a bağlanmak için öncelikle Çin topraklarını kullanmak zorundadır.
- Orta Asya ülkelerinin Pakistan'a ulaşabilmesi noktasında Afganistan'a olan bağımlılığı devam etmektedir.
- Çin, Taliban'la işbirliği yapmaya ve uzlaşmaya mecbur hale gelecektir.

Sürecin Çin-Taliban ilişkilerine etkilerinin ele alınması önemlidir. Taliban, Pakistan dahil olmak üzere üçüncü ülkelerin Afganistan'da oyun kurmasına, etkinlik göstermesine veya askeri-güvenlik hamlelerinde bulunmasına karşıdır. Buna Çin de dahildir. Taliban, Çin'in askeri-güvenlik alanında işbirliği yapma tekliflerine kağıt üzerinde evet demektedir. Ancak Birleşmiş Milletler (BM) raporları, Doğu Türkistan İslami Hareketi'nin (ETİM) Afganistan'daki varlığını arttırdığını açıklamaktadır.[5] Yani Taliban'ın esasında Çin'e karşı verdiği sözleri tutmadığı veya bu örgütleri tam anlamıyla kontrol edemediği veya etmek istemediği görülmektedir. Koridorlar hususunda da durum aynıdır. Taliban, Çin'in her açıdan kendisine bağımlı kalmasını arzulamaktadır.

Esasında Pakistan'ın Tacikistan'a yaptığı CPEC'e bağlanma teklifi, Çin'in desteklediği veya onun inisiyatifiyle ortaya çıkan bir öneri değildir. Çünkü Pekin, Tacikistan'ı daha çok kendi toprakları üzerinden Pakistan'a bağlamayı istemektedir. Bu konuda Pekin Hükümeti, Kazakistan-Kırgızistan-Çin-Pakistan arasındaki transit taşımacılığı anlaşmasını (QTTA) yeniden hayata geçirmeyi ve bu koridora Tacikistan'ı da dahil etmeyi planlayabilir. Dolayısıyla Vahan'ın kuzey-güney yönlü bölünmesini ve bu sayede Tacikistan-Pakistan bağlantısının sağlanmasını, Çin'in tamamen desteklediğini söyleyemeyiz. Çünkü Çin'in, yukarıda belirtildiği gibi, Tacikistan'la ilgili alternatif planları vardır.

Ayrıca Çin'in Afganistan'ı CPEC'e bağlama projesi de Vahan üzerinden yürümektedir. Yani Tacikistan ile Pakistan arasında Vahan üzerinden bir köprü kurulması ve bu sayede Afganistan'ın CPEC'e katılımı, Çin'in inisiyatifi olan ve onun öncelikli olarak desteklediği bir düşünce değildir. Zira Çin, Afganistan'ı öncelikli olarak demiryoluyla Pakistan'a bağlayan projeyi desteklemektedir. Yani Özbekistan-Afganistan-Pakistan (Trans-Afgan) demiryolu üzerinden Afganistan'ın CPEC'e katılımına ağırlık vermektedir.

Hatta Vahan'ın kuzey-güney yönlü kesilmesi, Pakistan'dan Tacikistan'a serbest geçişleri arttıracacağı için beraberinde terör ve güvenlik sorunları da kolayca Tacikistan'a taşınabilir. Çin, bunu kontrol edemeyecektir. Dolayısıyla Pakistan'ın kontrolsüz biçimde Tacikistan'a bağlanması ve Vahan Koridoru'nun bir terör yuvasına dönme ihtimali, Çin'i rahatsız etmektedir. Çin'in amacı, Vahan'ın güvenliğini sağlamaktır. Bu bağlamda Çin, Taliban'ın Vahan'ın kontrolünü sağlaması için bu yönde hamle yapmasını istemiş olabilir. Yani Çin, Pakistan'ın kendisini pasifize (bypass) eden bu projesini önlemek için Taliban'ı desteklemiş olabilir. Zira Çin, Orta Asya ülkelerinin kendi toprakları üzerinden CPEC'e bağlanmasını ve devamında koridorunun esas olarak Keşmir'den Pakistan'a geçmesini planlamaktadır. Tam tersi bir okuma yapacak olursak Çin, kendi topraklarından çıkmak suretiyle Orta Koridor'u kullanarak Kırgızistan ve Özbekistan'a ve oradan Afganistan ve devamında Pakistan'a inme planını desteklemektedir. Eğer Pakistan-Tacikistan bağlantısı sağlarsa, bu durumda Çin'in Orta Asya üzerinden Afganistan'a ve oradan Pakistan'a bağlanma projesinin önemi azalacaktır. Afganistan'ı devre dışı bırakan projeyi Çin de istemeyecektir.

Zevahiri'nin Öldürülmesi Ne Anlama Geliyor?

Taliban'ın El Kaide'ye güvenli bir yaşam alanı sağladığının ortaya çıkması, Hindistan açısından büyük bir endişe kaynağı olacaktır. Çünkü Taliban, sadece uluslararası topluma değil, aynı zamanda komşuları Çin, Hindistan ve Orta Asya devletlerine "terörle mücadele" sözü vererek onlardan yardım almaya çalışmaktadır. Ne Hindistan ne de Çin, Taliban'ın terörle mücadele sözüne tam manasıyla güvenip onunla dayanışma gösteremeyeceklerdir. Bu durumda Çin'in Vahan ve Tacikistan kaynaklı güvenlik kaygıları aratacaktır. Zevahiri'nin öldürülmesi sürecinde Pakistan'ın Hakkani Ağ'ını kullanarak ABD'ye istihbarat desteği verdiği iddia edilmektedir.[6] Pakistan'ın Taliban aracılığıyla diğer köktendinci gruplar üzerinde etkili olması Çin açısından da endişe vericidir. Pakistan'ı kontrol edemeyen Çin, onun Tacikistan'a bağlanması da karşı çıkacaktır. Bu yüzden Çin, Vahan Koridoru'nun Taliban'ın kontrolünde kalmasına daha sıcak bakacaktır.

Afganistan'daki Son Gelişmelerin Bölgesel Jeopolitiğe Yansımaları

Taliban'ın terör örgütleriyle olan bağları, ekonomi koridorları bağlamında yaşanan rekabeti de derinleştirmektedir. Afganistan'daki Taliban iktidarı ve onunla bağlantılı olarak artan terör sorunu ve istikrarsızlık, Hindistan ve Çin'in bir araya gelmelerine değil, daha çok rekabet etmelerine yol açmaktadır. Hindis-

tan'ın Taliban'la olan güven sorunu, Çin'in Taliban'la yaşadığı sorunlara kıyasla çok daha fazladır. Örneğin Özbekistan'daki son Afganistan Konferansı esnasında hem Pakistan hem Çin Dışişleri Bakanları, Taliban Dışişleri Bakanı Emir Han Muttaki'yle görüşmüştür. Ancak Hindistan Dışişleri Bakanı S. Jaishankar, Muttaki'yle görüşmemiştir.[7] Bu, Hindistan'ın Taliban'la olan bağlarının Çin'e kıyasla çok geride olduğunu göstermektedir.

Taliban ile Hindistan arasındaki bu güven sorunu, bölgesel rekabette Çin'in Afganistan'da daha da güçlenmesine yol açabilir. Çünkü Çin, terörle mücadele noktasında Taliban'la yaşadığı güven sorunlarını, Hindistan'a kıyasla, daha kolay aşabilmektedir. Çin'in Taliban'a bakışını etkileyen husus, onun terör örgütleriyle olan bağlarıdır. Pakistan'la yaşadığı güven sorunları ise onun ABD'yle olan bağlarından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden Pakistan'ın Vahan üzerinden yeni bir jeopolitik denklem kurmasına Çin izin vermeyebilir. Çin, bölgesel jeopolitiği hem CPEC hem Orta Koridor çerçevesinde Özbekistan-Afganistan bağlantısını sağlamak suretiyle tesis etmeyi arzulamaktadır.

[1] @KarimKhurram_KK, "Pakistan ısrar etti ve defalarca Başkan Karzai'den Vahan üzerinden Tacikistan'a bir ticaret yolu açmasına izin vermesini istedi, ancak reddedildi.", 22 Temmuz 2022, Twitter, https://twitter.com/KarimKhurram_KK/status/1550501772367732737?s=20&t=7LutmsMaC_-C1Qeld02w4Q, (Erişim Tarihi: 03.08.2022).

[2] "Did Pakistan talk to Afghanistan on Wakhan? To what extent the corridor is important", Pajhwok, <https://pajhwok.com/2022/07/27/no-talks-with-pakistan-on-wakhan-transit-road-idea/>, (Erişim Tarihi: 03.08.2022).

[3] "Taliban captures strategic Wakhan Corridor from Pakistan", The Print, <https://theprint.in/world/taliban-captures-strategic-wakhan-corridor-from-pakistan/1064769/>, (Erişim Tarihi: 03.08.2022).

[4] Aynı yer.

[5] "Uygur separatist group rebuilds bases in Afghanistan even as China-Taliban ties grow", SCMP, <https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3186820/uygur-separatist-group-rebuilds-bases-afghanistan-even-china>, (Erişim Tarihi: 03.08.2022).

[6] Aynı yer.

[7] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Kosova'da Yaşayan Sırların Durumu

Uzun yıllar süren silahlı çatışmaların ardından 17 Şubat 2008 tarihinde tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan eden Avrupa'nın en genç ülkesi Kosova, Ukrayna Krizi'nin gölgesinde mühim bir sorunla uğraşmaktadır. Nüfusunun önemli bölümü Arnavut olan Kosova, son günlerde Balkanlarda gittikçe tırmanan Arnavut-Sırp etnik geriliminin taraflarından biridir. Özellikle de

Bosna-Hersek'teki Sırların en üst düzey siyasi temsilcisi Milorad Dodik'in 9 Ocak 2022 tarihinde Bosna Hersek yasalarına aykırı olarak kutlanmasına öncülük ettiği "Sırp Cumhuriyeti Günü" kutlamaları ve ardından gelen Amerikan yaptırımlarından sonra, bölgede tansiyon gün geçtikçe yükselmeye devam etmektedir. Bosna Hersek'ten sonra sınırlarında Sırp etnisitesini

Dr. Çağdaş DUMAN

en fazla barındıran ikinci ülke olan Kosova'nın Prizren şehrinde Bosna Hersek'in toprak bütünlüğü için gösterilerin düzenlenmesi, olası bir etnik gerilimin Kosova'ya yansımalarının olacağını göstermektedir. Bölgede artan gerilimin sonucunda 31 Temmuz 2022 tarihinde Sırbistan ile Kosova arasında "kimlik ve plaka krizi" patlak verdi. İki ülke arasındaki ilişkilerin arka planı önümüzdeki süreçte yeni gerilimlerin olabileceğine işaret etmektedir. Sırbistan ve Kosova arasındaki bu mesele iki ülkenin Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) ve Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyeliğinin önündeki en büyük engeldir.

Kosova Sırplarının Genel Durumu

2008 yılında Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle her ne kadar Kosova ve Sırbistan sınırları birbirinden ayrılrsa da uzun yıllar Yugoslavya devleti şemsiyesi altında bir arada yaşayan Kosova ve Sırbistan halkını tamamen birbirinden koparmak mümkün olmamıştır. Günümüzde bir yandan Sırbistan sınırında Arnavut azınlık söz konusu iken diğer yandan ise Kosova toprakları içerisinde, özellikle Sırbistan sınırına yakın bölgelerde Sırp nüfus bulunmaktadır. 2014 yılı itibarıyla Kosova sınırları içerisinde yaklaşık 100.000 Sırp yaşamakta ve bu nüfusun yaklaşık olarak yarısı ülkenin kuzeyinde ikamet etmektedir.[1] Ülkedeki Sırp nüfus, Arnavutlardan sonra en büyük ikinci etnik topluluğu oluşturmakta ve genel nüfusun yaklaşık olarak %5'ine tekabül etmektedir.[2]

Kosova'daki yerel yönetimler Birleşmiş Milletler Geçici Yönetim Misyonu'nun (UNMIK) 27 Temmuz 2000 tarihinde duyurduğu karara göre düzenlenmiştir. Söz konusu karar kapsamında ülkede 30 adet yerel yönetim birimi oluşturulmuştur. Bu yerel yönetimler içerisinde Sırp sayısal çoğunluğu tarafından oluşturulan 10 adet yerel yönetim birimi mevcuttur. Bunlar; Kuzey Mitrovica, Leposavić, Zvečan, Zubin Potok, Gračanica, Trpce, Novo Brdo, Ranilug, Parteš ve Klokot belediyeleridir.[3] Kosova'da belediyelerin işleyişi, Avrupa'nın "Yerel Özyönetim Şartı"na göre belirlenmiştir.[4] 2012 yılının Eylül ayında ise AB temsilcisi Catherine Ashton'un öncülüğünde yeni bir süreç başlamış ve iki ülke arasında 19 Nisan 2013 tarihinde bir mutabakat imzalanmıştır. Söz konusu mutabakatın sonucunda Sırpların çoğunlukta olduğu belediyelere geniş haklar tanınmıştır.[5]

Sırp Belediyeleri Birliği Meselesi

Kosova sınırları içerisindeki Sırpların çoğunlukta olduğu belediyeler günümüzde de iki ülke arasındaki ilişkilerin önünde büyük bir engel olmaya devam etmektedir. Geçtiğimiz günlerde iki ülke arasında, AB Belgrad-Prishtine Diyalogu Özel Temsilcisi Miroslav Lajcak öncülüğünde bu konuyla ilgili yoğun bir diplomasi trafiği yönetilmiştir. Sırbistan, Kosova'da Sırpların elinde bulun-

durduğu 10 belediyenin oluşturduğu bir "Sırp Belediyeleri Birliği" kurmaya çalışırken, Kosova ise, ilerleyen süreçte ülkeyi bölmeye götürebileceği endişesiyle, buna karşı çıkmaktadır. Lajcak, Sırp Belediyeler Birliği'nin kurulmasını desteklerken bu durumun Kosova sınırları içerisinde kurulması muhtemel bir Sırp Cumhuriyeti'ne evrilmesine karşı çıkacaklarını belirtmiştir.[6] Kosova Cumhurbaşkanı Vjosa Osmani ise, Sırp Belediyeler Birliği'nin kurulması da dahil olmak üzere, ülkede yaşayan Sırlara herhangi bir özerklik verilmesine karşı çıktığını açıkça dile getirmiştir. Osmani'ye göre Kosova sınırları içerisinde kurulacak bir "Sırp Belediyeleri Birliği" ülkenin Bosnalaşmasından başka bir amaca hizmet etmeyecektir.[7]

İki ülke arasındaki diplomatik görüşmelerin devam etmesiyle birlikte, özellikle Kosova-Sırbistan sınırındaki Mitrovica bölgesi adeta patlamaya hazır bir bomba gibidir ve çeşitli provakasyonlara ev sahipliği yapmaktadır. Geçtiğimiz günlerde bu bölgede göstericiler tarafından yaklaşık 250 metrelik Sırbistan bayrağı açılmıştır.[8] Göstericilerin olaysız dağılmasına rağmen bölgede, gerginlik halen devam etmektedir. Yine bu bölgede Kosova polisinin kontrolü altında olmayan biz dizi güvenlik kamerası tespit edilmiştir. Kameraların Sırp belediyelere ait olduğuna yönelik iddialar söz konusudur. Zvecan, Kuzey Mitrovica ve Zubin Potok belediye başkanları ise iddiaları reddetmiştir.[9]

Kripto Para Baskınları

2008 küresel krizinden sonra yaygınlaşan kripto varlıklar için kullanılan bilgisayarlar, küresel bir enerji krizinden geçtiğimiz şu günlerde ülkeler için oldukça büyük bir yük haline gelmeye başlamıştır. Yükselen enerji fiyatları ve küresel iklim değişikliğinin etkisini artırarak devam ettirdiği şu günlerde, başta Çin gibi ülkelerin kripto varlık madenciliğini yasaklaması, bu piyasada varlık göstermek isteyenleri yeni arayışlara yönlendirmiştir. Bu çerçevede, Kosova'da Sırpların yaşadığı bölge, istikrarsız bir coğrafya olması ve özellikle yerel Sırp kesimin kaçak elektrik kullanması nedeniyle kripto para madenciliğinin yeni üslerinden birisi haline gelmiştir. Ancak Kosova'nın altyapısı bunu kaldırmaya müsait değildir. Son on yılın en derin enerji kriziyle mücadele eden Kosova, geçtiğimiz yılın aralık ayında enerji krizi nedeniyle ülkede 60 günlük acil durum ilan etmiştir. Bu durumu daha fazla sürdüremeyen hükümet, çareyi ülke genelinde kripto varlık madenciliğini yasaklamakta bulmuştur.[10]

Kripto varlık madenciliği yapan adreslere eş zamanlı operasyon düzenleyen Kosova polisi çok sayıda cihaza el koymuştur. Operasyonların yapıldığı bölgenin Sırpların yoğunlukta yaşadığı bölgeler olması ise yeni bir tartışmanın fitilini ateşlemiştir. Mitrovica ve Podujeve belediyelerinde iki farklı operasyon düzenleyen

Kosova polisi 70 adet cihaza el koymuştur. Kosova Parlamentosu'nun Ekonomi Komitesi Başkanı Ferat Shala, kripto varlık madenciliğiyle ilgili faaliyetlerin önemli bir bölümünün Kosova'nın kuzey bölgesinde Sırpların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde yapıldığını belirtmiştir. Bu bölgede çatı katları, bodrum, garaj gibi yerlerde kaçak elektrik kullanarak yapılan kripto varlık madenciliği, bölgedeki Arnavut-Sırp gerginliğinden yararlanılarak ciddi bir pazarın oluşmasıyla sonuçlanmıştır. Yerel bir kripto varlık madencisi, Reuters'e verdiği demeçte, elektrik için ayda yaklaşık 170 avro ödediğini ve kripto varlık madenciliğinden ise aylık ortalama 2400 avro kazandığını belirtmiştir.[11] Kosova'da yapılan kripto para operasyonları göstermektedir ki önümüzdeki süreç içerisinde ülkede yaşayan Sırp azınlık ile merkezi hükümet arasında çeşitli sorunların yaşanmasına yönelik ciddi bir potansiyel mevcuttur.

Sırbistan'ın Bölgede Artan Nüfuzu

Yugoslavya'nın dağılmasıyla beraber kendisini bu ülkenin varisi olarak gören Sırbistan'ın bölgede etkinliğini artırma çabaları günümüze kadar devam etmektedir. Pandemi sürecini iyi okuyan Sırbistan yönetimi, bu süre zarfında başta buğday ve mısır olmak üzere temel gıda maddeleri stoklayarak diğer Balkan ülkelerine yönelik bir "gıda diplomasisi" uygulamaktadır. Uygulanan bu politikaların neticesinde diğer Batı Balkan ülkeleri gıda konusunda her geçen gün Sırbistan'a daha fazla bağımlı hale gelmektedirler. Ukrayna Krizi'nin baş göstermesiyle birlikte çift kutuplu dünya diplomasisi bölge ülkelerinde yeniden hayat buldu ve bu durum tarihsel kodları birbiri ile örtüşen Rusya ve Sırbistan'ın bir arada saf tutmasıyla sonuçlandı. Rusya'ya karşı yapılan yaptırımlara katılmayan Aleksandar Vucic yönetimi 3 Nisan 2022 tarihinde yapılan seçimlerde %60 oy alarak güven tazeledi.[12]

Vucic'in seçimleri kazanmasında Rusya ve Çin faktörü oldukça önemli rol oynadı. Elde kesin bir bilgi bulunmasa da bu iki ülkenin seçimlerden önce Vucic'e mali destek sağladığına yönelik iddialar söz konusudur. Belgrad yönetiminin ise seçimlerdeki başarısında etkisi olan bu iki ülkeye desteğini devam ettireceğe benziyor. Nitekim Sırbistan Başbakanı Ana Brnabik, Çin'in "Birleşik Çin" politikasını desteklediklerini ve Tayvan'ın bunun bir parçası olduğunu belirterek Çin'in olası müdahalesine desteklerini şimdiden belirtti.[13] Ukrayna Krizi'ni bahane eden Amerika Birleşik Devletleri'nin Arnavutluk ve Kosova'daki askeri varlığını artırmasına karşılık Rusya'nın Sırbistan'da Iskender-M taktik balistik füze sistemini kurma konusundaki girişimleri önümüzdeki günlerde daha fazla gündeme gelebilir. Ayrıca Rusya'nın Belgrad Büyükelçisi Aleksandar Botsan Harçenko'nun ülkesinin Sırbistan'da bir askeri üs kurabileceğine ilişkin açıklamaları yine bu sürecin paralelinde gündeme gelen gelişmelerdir. Sırbistan'ın enerji güvenliğini de Rusya'nın sağladığına işaret eden Harçenko, iki ülke arasındaki işbirliğinin önümüzdeki süreçte artarak devam edeceğini belirtti.[14]

Sırbistan, Rusya ile olan yakın ilişkilerinin bir sonucu olarak doğal gaz konusunda da birtakım avantajlara sahip durumda. Önümüzdeki süreçte pek çok Avrupa ülkesinin, Rusya'nın doğal gaz kısıtlamaları nedeniyle ciddi sıkıntılar çekmesi beklenmektedir. Bölge ülkelerinin doğal gaz açısından önemli ölçüde Rusya'ya olan bağımlılığı nedeniyle Sırbistan, diğer Avrupa ülkelerine göre daha avantajlı bir konumda olacaktır. Sırbistan Cumhurbaşkanı Vucic, ülkenin doğal gaz rezervinin tarihin en yüksek seviyesine yükselttiğini açıkladı.[15] Her ne kadar rezervlerin sadece Sırbistan'ın kullanımı için ayrıldığı vurgulansa da Sırbistan'ın tıpkı gıda stoğunu gıda diplomasisine dönüştürdüğü gibi önümüzdeki kış aylarında doğal gaz rezervini de özellikle Batı Balkan ülkeleri için bir diplomasi enstrümanı olarak kullanma potansiyeli son derece yüksektir. Başlangıçta Kuzey Makedonya, Arnavutluk ve Sırbistan'ın dahil olduğu, son toplantısına ise Karadağ ve Bosna Hersek'in de katıldığı, üye ülkeler arasında sınırların kaldırılmasını hedefleyen adeta minyatür bir Avrupa Birliği görüntüsü veren Açık Balkan Girişimi'nde güncel gelişmelere paralel olarak Sırbistan'ın etkisi her geçen gün artmaktadır. Batı Balkan ülkelerinin birbirleri arasındaki karşılıklı bağımlılığını artıran bu girişim zamanla Kosova'nın bölgede yalnızlaşmasına ve eş zamanlı olarak Sırbistan'ın Kosova üzerindeki politikalarının sertleşmesiyle sonuçlanabilir.

Plaka ve Kimlik Krizi

31 Temmuz 2022 tarihinde Sırbistan ve Kosova arasında yaşanan gerilimin arkasında bölgedeki enerji savaşları yatmaktadır. Söz konusu gerilimden 3 gün önce aralarında cumhurbaşkanı ve başbakanında bulunduğu Kosova heyetinin ABD ziyareti sırasında iki ülke arasında yenilenebilir enerji alanında 236 milyonluk bir yatırım anlaşması imzalandı. Kosova Başbakanı Albin Kurti, söz konusu miktarın tamamının hibe olarak verileceğinin altını çizdi. Kosova Meclisi hemen ertesi gün ABD ile imzalanan anlaşma 120 milletvekilinin 89'unun oyu ile onaylandı.[16] Aynı gün öğleden sonra yapılan oturumda ise Kosova Hükümeti, Arnavutça ve Sırpça yaptığı açıklamada 1 Ağustos'tan itibaren Kosova'ya giriş yapan kişilerin ülkede kaldıkları süre boyunca Sırp kimlikleri yerine geçici belge taşımak zorunda kalacaklarını duyurdu. 31 Temmuz'da ise Kosova saatiyle akşam saatleri Sırpların yoğunlukta olduğu Mitrovica şehrinde sirenlerin çaldığı yönünde haberler yapıldı.

1 Ağustos'a saatler kala Sırlar Kosova'nın kuzeyinde alarmları çalıştırmaya ve barikatlar kurmaya başladı. Kosova Polisi'nden yapılan açıklamada, Sırbistan ile Kosova arasındaki sınır kapılarının araç trafiğine kapatıldığı, ancak şu ana dek herhangi yaralanma olayı bilgisi bulunmadığı bildirildi. Kosova Hükümeti, 1 Ağustos'ta yürürlüğe sokmayı planladığı plaka ve kimlikler için mütakabiliyet kararını, yaşanan son krizle birlikte 1 Eylül'e ertelediğini duyurdu.[17] Daha önce birçok kez söz konusu bölge plaka ve kimlik üzerinden iki ülke arasında çeşitli krizlere ev sahipliği yapmıştı. Son olaylar saman alevi gibi bir anda parlayıp son bulsa da önümüzdeki süreçte yeni krizlerin yaşanması olası ihtimaller arasındadır.

Sonuç

Kosova'daki kripto para operasyonlarıyla başlayan ve ABD'nin Arnavutluk ve Kosova'ya asker sevkıyla devam eden Balkanlardaki gerginlik diplomatik alana da yansımıştır. Avrupa Birliği üyeliği motivasyonu bu tip anlaşmazlıkların çözülmesi için ülkeler açısından önemli bir itici güç oluşturmaktadır. Ancak ABD ve Avrupa Birliği öncülüğünde yürütülen Bosna Hersek'teki seçim yasağı görüşmelerinden bir sonuç alınamaması ve Kosova'daki Sırların durumlarındaki belirsizlik, Batı ittifakının bu iki sorunu çözmekte yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu duruma paralel olarak, Kosova'daki Sırların durumunun siyasi bir kriz olmaktan çıkıp hızla derinleşen bir güvenlik krizine doğru evrilme riski mevcuttur. Bosnalı Sırların tek taraflı bağımsızlık ilan etmesi durumunda iki NATO ülkesi olan Hırvatistan ve Karadağ'ın sınırlarında Rusya yanlısı, Abhazya benzeri bir devletçik oluşma ihtimali söz konusudur. Aynı durum Kosova için de geçerlidir. Böyle bir durumda iki ülke arasındaki gerginlik yalnızca bölge ülkelerinin bir sorunu değil, bir bütün olarak NATO ittifakı için önemli bir sorun olacaktır. NATO'nun bölgesel etkisi ve sorun çözme kabiliyeti bölge ülkeleri açısından sorgulanacak ve psikolojik üstünlük Sırlara ve dolayısıyla Rusya'ya geçecektir.

Kosova'da kurulması planlanan "Sırp Belediyeleri Birliği" Kosova'nın bölünmesine yol açabilecek ve Sırbistan'ın genişlemesiyle sonuçlanabilecek bir alan yaratacaktır. Her konuda Sırp yayılmacılığına karşı olan ve Sırbistan'ı Rusya'nın bölgedeki bir ön karakolu olarak gören ABD ve Avrupa Birliği'nin bu konuda neden yumuşak davrandığı ise ayrıca incelenmesi gereken bir unsurdur. İleride meydana gelebilecek olası bir ayrılıkçı hareket durumunda bu kuvvetlerin Kosova'nın bütünlüğünü koruma iddiasıyla bölgedeki faaliyetlerini maksimize etmek amacıyla kahramanlık rolüne soyunmaları kuvvetle muhtemeldir. Sırbistan ve Kosova arasındaki "kimlik ve plaka krizi" Kosova'nın düzenli olarak maruz kaldığı çatışma rutininden farklı olmasa da Ukrayna Krizi'nin gölgesinde meydana gelmesi nedeniyle Kosova-Sırbistan anlaşmazlığı Rusya'nın Batı ile yeni yüzleşme cephesi olarak görülmektedir. Rusya bu yolla Ukrayna'da saplandığı bataklığı gündemden düşürme ve Batı ile olan mücadelesinde cepheyi mümkün olduğunda ileriye kurma stratejisi izleyebilir.

Tarihsel arka plan ve mevcut siyasi çıkmazlar göz önüne alındığında statü meselesi ele alınmadığı sürece plaka sorunu Kosova ile Sırbistan arasındaki son ihtilaf olmayacaktır. Bu bağlamda Kosova'da tekrarlanan gerilimlerin kısır döngüsünün yakında kırılmayacağı açıktır. Burada potansiyel teşkil edilse bile çıkacak en küçük çatışma, başta Kuzey Makedonya ardından Sırbistan'ın Sancak bölgesine yansiyabilir. Kosova içerisinde Sırların yaşadığı bölgede hükümetin kripto para madencilerine operasyon düzenlemesi ve tüm Kosova'da kripto para madenciliğini yasaklamasıyla birlikte Sırp belediyelerinde yaşayan nüfus en önemli gelir kaynaklarından birisini kaybetmiş durumdadır. Sadece bu neden bile küresel resesyon beklentilerinin artarak devam ettiği bir dönemde bölgedeki rahatsızlığın değişik varyasyonları ile tekrar gündeme gelebileceği konusunda bize fikir vermektedir. İki ülke arasında yaşanan son gerginlikle aynı dönemde Sırbistan'ın doğalgaz stoğu yaptığını açıklaması ile Kosova'nın ABD ile yenilenebilir enerji konusunda hibe anlaşması yapması enerji mücadelelerinin nasıl etnik ve siyasi sonuçları olacağı konusunda örnek teşkil etmektedir.

[1] Fred Cocozelli, "The Serbs of Kosovo". In Ramet, Sabrina (ed.). Ethnic Minorities and Politics in Post-Socialist Southeastern Europe. Cambridge University Press. ISBN 978-1-316982778.

[2] "Kosovo", CIA The World Factbook, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/kosovo/>, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[3] "Serb Community", European Center for Minority Issue Kosovo, <https://www.ecmikosovo.org/uploads/Serbcommunity1.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[4] Kosova Anayasası, Madde 123.

[5] "Text Of Leaked Copy Of Serbia-Kosovo Recognition Deal", Radio Free Europe, <https://www.rferl.org/a/text-leaked-copy-serbia-kosovo-agreement-brussels/24963542.html>, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[6] Lajcak: "Akli Başında Hiç Kimse Kosova'da Bir Sırp Cumhuriyeti İstemez", Balkan News, <https://www.balkannews.com.tr/kosova/lajcak-akli-basinda-hic-kimse-kosovada-bir-sirp-cumhuriyeti-h2273.html>, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[7] Osmani: "Kosova'nın kuzeyindeki Sırlara özerklik verilmeyecek", Balkan News, <https://www.balkannews.com.tr/kosova/osmani-kosova-nin-kuzeyindeki-sirplara-ozerklik-verilmeyecek-h2371.html>, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[8] "Kuzeyde Sırlardan Provokasyon", Kosovaport, <https://www.kosovaport.com/kuzeyde-sirplardan-provokasyon/>, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[9] Concern over 'Uncontrolled' Security Cameras in Serb- Dominated North Kosovo, Prishtina Insight, <https://prishtinainsight.com/concern-over-uncontrolled-security-cameras-in-serb-dominated-north-kosovo/>, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[10] "Kosova'da Enerji Krizi: Kripto Para Madenciliğine Yasak", Yeni Balkan, <http://www.yenibalkan.com/tr/ekonomi/kosova-da-enerji-krizi-kripto-para-madenciligine-yasak>, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[11] Perparim Isufi, Kosovo Police Seize Crypto-Mining Equipment After Govt Ban, Balkan Insight, <https://balkaninsight.com/2022/01/07/kosovo-police-seize-crypto-mining-equipment-after-govt-ban/>, (Erişim Tarihi: 24.07.2022).

[12] "Sırbistan'da Seçimi Cumhurbaşkanı Vucic Kazandı", (4 Nisan 2022), BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60978493>, (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

[13] "Brnabic: Sırbistan, Tayvan'ın Çin'in Bir Parçası Olduğunu Düşünüyor", (5 Ağustos 2022), Slobodenpecat.mk, <https://www.slobodenpecat.mk/tr/brnabikj-srbija-smeta-deka-tajvan-e-del-od-kina/>, (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

[14] "Rusya, Sırbistan'a Üs Mü Kuracak?", (9 Ağustos 2022), Balkan News, <https://www.balkannews.com.tr/balkanlar/rusya-sirbistana-us-mu-kuracak-h4003.html>, (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

[15] "Sırbistan Doğalgaz Depoluyor", (10 Ağustos 2022), Balkan News, <https://www.balkannews.com.tr/sirbistan/sirbistan-dogalgaz-depoluyor-h4018.html>, (Erişim Tarihi: 11.08.2022).

[16] "ABD'nin Kosova Elektrik Şebekesine Yapacağı 237 Milyon Dolarlık Yatırım Anlaşması İmzalandı", (28 Temmuz 2022), Euronews Türkçe, <https://tr.euronews.com/2022/07/28/abd-nin-kosova-elektrik-sebekesine-yapacagi-237-milyon-dolarlik-yatirim-anlasmasi-izalandi>, (Erişim Tarihi: 11.08.2022).

[17] "Kosova-Sırbistan Gerginliği: İki Ülke Arasında Neler Yaşandı?" (2 Ağustos 2022), BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c28gzrj70p7o>, (Erişim Tarihi: 11.08.2022).

BASINDA ANKASAM

8 Ağustos 2022

ANKASAM Uluslararası İlişkiler Danışmanı Dr. Kadir Ertaç Çelik, Bengütürk TV'de dış politikadaki son gelişmeleri değerlendirdi.

8 Ağustos 2022

ANKASAM AF-PAK Uzmanı Dr. Doğan Başaran, Bengütürk TV'de dış politikadaki son gelişmeleri değerlendirdi.

8 Ağustos 2022

ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un Soçi Zirvesi ve Tayvan Krizi hakkında yaptığı değerlendirmeler, Kanal B'de yayınlandı.

8 Ağustos 2022

ANKASAM Uluslararası İlişkiler Danışmanı Dr. Kadir Ertaç Çelik'in kaleme aldığı Rus Jeopolitiğinin Karalardan Denizlere Genişlemesi: "Rusya Deniz Doktrini" başlıklı yazısı Kırmızılar.com'da yayınlandı.

8 Ağustos 2022

ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un Erdoğan-Putin Zirvesi hakkındaki değerlendirmeleri, A Haber'de paylaşıldı.

9 Ağustos 2022

ANKASAM Uluslararası İlişkiler Danışmanı Dr. Kadir Ertaç Çelik, TRT Arabi'de dış politikadaki son gelişmeleri değerlendirdi.

11 Ağustos 2022

ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un "Ukrayna'dan Tayvan'a: "Kutup Savaşları" ya da "Kaos Düzeni"" başlıklı analizi Anadolu Ajansı'nda yayınlandı.

11 Ağustos 2022

ANKASAM Uluslararası İlişkiler Uzmanı Dr. Doğan Başaran'ın Tayvan merkezli gelişmeler bağlamında Japonya'nın dış politikasına ilişkin değerlendirmeleri, Haber Global'de paylaşıldı.

12 Ağustos 2022

ANKASAM Uluslararası İlişkiler Danışmanı Dr. Kadir Ertaç Çelik, Bengütürk TV'de dış politikadaki son gelişmeleri değerlendirdi.

BASINDA ANKASAM

13 Ağustos 2022

ANKASAM Uluslararası İlişkiler Danışmanı Dr. Kadir Ertaç Çelik, Kanal B Hafta Sonu programında Türkiye Rusya ilişkileri ve Tayvan Krizi'ni değerlendirdi.

13 Ağustos 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un

13 Ağustos 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un Tayvan Krizi hakkında İhlas Haber Ajansı'na (İHA) yaptığı değerlendirmeler Haberler.com'da yayınlandı.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT VI , SAYI I

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT VI , SAYI I

